

*Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет*

**КАФЕДРА ЕКОНОМІКИ, ПІДПРИЄМНИЦТВА
ТА БІЗНЕС-АДМІНІСТРУВАННЯ**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА БАКАЛАВРА

Тема: «Аналіз та оцінка ймовірності банкрутства підприємства»

*Спеціальність 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»
Освітня програма 6.076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»*

Завідувач кафедри: _____ /Мельник Л.Г./

Керівник роботи: _____ /Лукаш О.А./

*Виконавець: _____ / Кумейко В.К. /
П.І.Б.*

*Група: _____ ПЕ-61
(шифр)*

Суми 2020

АНОТАЦІЯ

Досліджено та уточнено зміст поняття "банкрутство", приведена класифікація видів та характеристика моделей банкрутства, визначені основні причини його виникнення. Наведені сучасні інформаційні системи, які може використовувати підприємство для аналізу банкрутства. Визначено основні причини виникнення банкрутства в сучасних підприємствах: внутрішні та зовнішні, фінансові, специфічні та суб'єктивні. Запропоновано заходи щодо впровадження і реалізації політики антикризового фінансового управління підприємством при загрозі банкрутства

В даній дипломній роботі об'єктом дослідження є приватне підприємство «Будівельник-газ», яке надає газопровідні та монтажні послуги населенню, а предметом є фінансовий стан організації та таке економічне явище як банкрутство.

Метою роботи є апробація моделей визначення ризику банкрутства на українських підприємствах, дослідження стану підприємства за допомогою різних економічних показників та визначення антикризового управління для покращення стану компанії.

Теоретико-методологічну основу роботи становлять моделі вітчизняних та зарубіжних для аналізу стану підприємства та ймовірності настання банкрутства.

Для досягнення поставленої мети було використано наступні методи дослідження : табличний – для представлення результатів характеристики ризику банкрутства аналізованих підприємств; метод аналізу – для визначення особливостей застосування та властивостей моделей в умовах перехідної економіки; теоретичне узагальнення – для обґрунтування переліку фінансових показників та факторів, що відображають дійсний стан підприємства.

Обсяг дипломної роботи складає 66 сторінок. У складі дипломної роботи: 2 ілюстрацій, 10 таблиць, 3 додатки, 104 бібліографічних найменувань.

Проведено порівняльний аналіз п'ятьох моделей банкрутства підприємств, які адаптовані під підприємства пострадянського простору та враховують характер основних положень вітчизняного бухгалтерського обліку та аудиту.

Отримані результати вірогідності настання банкрутства за період з 2017 по 2019 роки показали що більшість моделей не прогнозують банкрутство, але фінансове становище підприємства вкрай не стійке, через нестачу власних джерел і неможливість залучення зовнішнього фінансування.

Також стан підприємства був досліджений за допомогою коефіцієнтів фінансової стійкості, періоди, коли показники виходили за межі допустимих значень, співпадають з періодами порушення фінансової стійкості організації та ймовірності банкрутства.

Ключові слова: банкрутство підприємств, logit-модель, структурно-динамічний аналіз, фінансові стійкість, антикризове управління, показники стійкості підприємства.

SUMMARY

The content of the concept of "bankruptcy" is researched and specified, the classification of types and the characteristic of models of bankruptcy are resulted, the basic reasons of its occurrence are defined. The modern information systems which can be used by the enterprise for the analysis of bankruptcy are resulted. The main causes of bankruptcy in modern enterprises are identified: internal and external, financial, specific and subjective. Measures are proposed to implement and implement the policy of anti-crisis financial management of the enterprise at the risk of bankruptcy

In this thesis, the object of study is a private company "Builder-Gas", which provides gas and installation services to the public, and the subject is the financial condition of the organization and such an economic phenomenon as bankruptcy.

The purpose of the work is to test the models for determining the risk of bankruptcy at Ukrainian enterprises, to study the state of the enterprise through various economic indicators and to identify crisis management to improve the state of the company.

Theoretical and methodological basis of work are domestic and foreign models for the analysis of the state of the enterprise and the probability of bankruptcy. To achieve this goal, the following research methods were used: tabular - to present the results of the characteristics of the risk of bankruptcy of the analyzed enterprises; method of analysis - to determine the features of application and properties of models in a transition economy; theoretical generalization - to substantiate the list of financial indicators and factors reflecting the actual state of the enterprise.

The volume of the thesis is 66 pages. As part of the thesis: 2 illustrations, 10 tables, 3 annexes, 68 bibliographic titles.

A comparative analysis of the three models of bankruptcy of enterprises, adapted for enterprises of the post-Soviet area and taking into account the nature of the main provisions of domestic accounting and auditing. The comparison is made on the

basis of real enterprises from three different branches of the economy of Ukraine, taking into account the specifics of each of them.

The obtained results of the probability of bankruptcy for the period from 2010 to 2017 showed the achievement of the critical state of the enterprise in 2013 and 2015. Also, the state of the enterprise was investigated using the coefficients of financial sustainability, periods when the indicators exceeded the permissible values, coincide with periods of violation of the financial stability of the organization and high probability of bankruptcy. Analysis of the state of the company with the help of the model of Khaidarshina and economic indicators allowed to determine the ways of using anti-crisis management by the company.

Keywords: bankruptcy of enterprises, logit-model, structural-dynamic analysis, financial stability, model of Khaidarshina, anti-crisis management, indicators of enterprise stability.

ЗМІСТ

	С
ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДІАГНОСТИКИ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ БАНКРУТСТВА	9
1.1 Економічна сутність банкрутства, фактори та причини.....	9
1.2 Класифікація методів оцінки ризику банкрутства	12
1.3 Антикризове управління.....	19
РОЗДІЛ 2 ВИЯВЛЕННЯ ОЗНАК ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ ТА ОЦІНКА ЙМОВІРНОСТІ БАНКРУТСТВА ПРИВАТНОГО ПІДПРИЄМСТВА «БУДІВЕЛЬНИК-ГАЗ»	25
2.1. Характеристика фінансово-господарської діяльності приватного підприємства «Будівельник-газ»	25
2.2. Аналіз фінансового стану підприємства «Будівельник-газ»	28
2.3. Аналіз та прогнозування ймовірності банкрутства приватного підприємства «Будівельник-газ»	36
РОЗДІЛ 3 ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ЗАХОДІВ, НАПРАВЛЕНИХ НА ЗАПОБІГАННЯ БАНКРУТСТВА ПРИВАТНОГО ПІДПРИЄМСТВА «БУДІВЕЛЬНИК-ГАЗ»	39
3.1. Стратегічні напрями підвищення ефективної діяльності ПП «Будівельник- газ»	39
3.2. Система попередження, прогнозування та запобігання банкрутству і кризовим явищам на ПП «Будівельник-газ»	45
ВИСНОВКИ	52
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	55
ДОДАТКИ	68

ВСТУП

Із настанням світової фінансової та економічної кризи проблема банкрутства стала однією з найбільш актуальних для України та інших країн світу. Проблема кризового стану підприємств загострилася на теренах тривалого процесу адаптації до ринкових умов господарювання, нестабільної економіки [152] та дефіциту інвестиційних ресурсів [147; 150].

Основним засобом пристосування до таких умов є розроблення та впровадження ефективного механізму антикризового управління, важливе місце у якому займає діагностика поточного стану справ та інноваційний розвиток [50-62,105,106,111,116,122,127-130]. В умовах нестабільного зовнішнього середовища перед підприємством постає завдання проведення постійного моніторингу діяльності, виявлення та оцінки можливих напрямків розвитку, економії наявних виробничих ресурсів [63-68; 132; 133; 134; 135].

Вітчизняна методологія оцінки кризового стану не відповідає сучасним вимогам господарювання підприємств, а зарубіжний досвід не повною мірою адаптований до українських законів й основних положень бухгалтерського обліку та аудиту. Це зумовлює потребу в розробленні вітчизняної моделі аналізу схильності підприємства до банкрутства, яка б враховувала галузеву специфіку, стадії розвитку кризи, поточні результати діяльності, давала точну та об'єктивну оцінку кризового стану, на основі розрахунку ключових індикаторів і показників.

В Україні досить велика кількість підприємств щороку проходить процедуру банкрутства, наслідком якої може бути їх ліквідація. Крім того, значна кількість підприємств знаходиться на межі платоспроможності і працює зі збитками, що може призвести до банкрутства в майбутньому. Підприємства-банкрути є в кожному регіоні України, банкрутами стають як малі, так і великі підприємства.

Дана проблема досліджується зарубіжними та вітчизняними економістами. Науковці розглядають різноманітні методи та способи організації самої

діагностики стану підприємства, зокрема у працях Дж.Ольсона, О. Терещенко, А. Матвійчук, Г. Хайдаршиної, А. Альтмана, Р. Ліса. Більшість з цих економістів пропонували свої власні моделі визначення ризику настання банкрутства для підприємств, які знаходились в конкретних економічних умовах та підпорядковувались певним нормативним актам й системі контролю функціонування компаній [11].

В даній дипломній роботі об'єктом дослідження є приватне підприємство «Будівельник-газ», яке надає газопровідні та монтажні послуги населенню, а предметом є фінансовий стан організації та таке економічне явище як банкрутство.

Метою роботи є апробація моделей визначення ризику банкрутства на українських підприємствах, дослідження стану підприємства за допомогою різних економічних показників та визначення антикризового управління для покращення стану компанії.

Теоретико-методологічну основу роботи становлять моделі вітчизняних та зарубіжних для аналізу стану підприємства та ймовірності настання банкрутства.

Для досягнення поставленої мети було використано наступні методи дослідження : табличний – для представлення результатів характеристики ризику банкрутства аналізованих підприємств; метод аналізу – для визначення особливостей застосування та властивостей моделей в умовах перехідної економіки; теоретичне узагальнення – для обґрунтування переліку фінансових показників та факторів, що відображають дійсний стан підприємства.

Інформаційну базу дослідження складають: дані фінансової звітності ПП «Будівельник-газ», офіційні статистичні дані, закони та нормативні акти органів державної влади України, дослідження та публікації вітчизняних та зарубіжних вчених, що опубліковані в періодичних виданнях та в мережі Інтернет [38].

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДІАГНОСТИКИ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ БАНКРУТСТВА

1.1 Економічна сутність банкрутства, фактори та причини

Природно, що, банкрутство підприємств не трапляється раптово – йому передують певні зміни стану компанії. Можна виділити фактори, які в загальному випадку впливають на фінансову стійкість підприємств.

Варто звернути увагу на дві надзвичайно важливі передумови банкрутства підприємств: циклічність розвитку економіки і асиметрія інформації. Відомо, що економічна система не розвивається по прямій, вона схильна до циклічних спадів і підйомів. Залежно від цього змінюються і економічні умови для компаній.

Однак не тільки негативні тенденції можуть призвести до банкрутства, а й, навпаки, підйом економіки. В такому випадку відбувається посилення конкуренції, і підприємство не витримує її. При неефективному менеджменті дані явища можуть погано позначитися на фінансовому стані компанії. Якщо говорити про інформацію, то справедливо відзначити, що ринок, в якому знаходиться будь-яка компанія, недосконалий, і кожен учасник має різний за обсягом, змістом і достовірністю інформацію. Тому, якщо керівництво компанії не володіє достатньою або достовірною інформацією, то більшість прийнятих рішень будуть невірними, що в сукупності може загрожувати неплатоспроможністю[20].

Варто розглянути фактори банкрутства. Внутрішні фактори мають пряму залежність від діяльності підприємства, а зовнішні – не мають. До зовнішніх факторів банкрутства підприємств можна віднести такі:

– Економічні. До них відносяться: економічний стан країни в загальному (знаходиться вона в кризі чи ні), рівень інфляції, рівень стабільності фінансової системи, зміна цін на ресурси і кон'юнктура ринку, фінансовий стан

партнерів. Також сюди доцільно віднести ступінь втручання держави в економіку.

– Інституційні. На стійкість компанії можуть впливати стабільність суспільства, зовнішня політика держави і її зміна, зміна законодавства щодо банкрутства та підприємництва, зміна політичного режиму, в цілому правове та інституційне регулювання економіки державою [148; 151]. Також в цю групу можна віднести посилення конкуренції, розширення частки ринку, розвиток технологій і їх впровадження, зміна бар'єрів при вході на ринок і виходу з нього [99-104,112,113,114,123]. Так, наприклад, освоєння нових технологій може нести величезні збитки компанії в тому випадку, якщо без них неможливо надалі продовжувати свою діяльність на тому ж рівні і зберігати конкурентоспроможність [55]. Або ж, навпаки, може відбуватися зниження інноваційного потенціалу, який виражається в нестачі відповідного обладнання.

–Соціальні. Це чисельність і склад населення, рівень добробуту, культура, обсяг споживання і попит, традиції. Все це скоріше опосередковано впливає на фінансове стан підприємств. Наприклад, зміна демографічної ситуації може збільшити або зменшити попит на продукцію, що позначиться на результатах роботи компанії. А якщо спостерігається негативна тенденція, то стан компанії може погіршитися в динаміці. Також скорочення населення може призводити до дефіциту трудових ресурсів, що теж не покращить становища компанії [9].

Внутрішні чинники банкрутства підприємств можна розділити на операційні і фінансові. Основними факторами операційного характеру, які знижують стійкість компанії, є:

- неефективна виробничо-комерційна діяльність;
- низький технологічний рівень виробництва
- нераціональне використання ресурсів і, як наслідок, висока собівартість продукції [66; 96];
- наднормативні залишки незавершеного виробництва і готової продукції,

- зниження оборотності капіталу і виникнення дефіциту коштів[107,109,115,117,119,124].

Також до групи операційних факторів можна віднести ті, що пов'язані з відсутністю ефективної системи управління фінансовим циклом підприємства: зокрема, ненадійні дебітори. У таких випадках може виникати «ланцюгове банкрутство», коли через неспроможність дебіторів їх постачальники також стають банкрутами. Головним фінансовим фактором є відсутність чіткої фінансової та маркетингової стратегії розвитку підприємства[98] або її неефективність. У цю ж групу можна віднести залучення фінансових коштів на не вигідних умовах і зниження рентабельності; різке зростання запасів у порівнянні з продажами, що веде до потреби в залученні додаткових короткострокових позикових коштів і виникненню загрози банкрутства.

Достовірно невідомо, які саме чинники призводять до банкрутства - тут, варто враховувати особливості кожної компанії. Однак виділяють таку залежність - всі фактори, беззаперечно, взаємопов'язані, причому внутрішні підсилюють дію зовнішніх [33].

Арбітражні керуючі, в свою чергу, виділяють кілька причин, найбільш поширених, за якими відбувається банкрутство підприємств. До них відносять такі[82-90]:

1. Неефективна кредитна політика підприємства. Тут варто розглянути дві ситуації. Перша пов'язана з довгостроковими запозиченнями. Наприклад, компанія може брати кредит на покупку устаткування або будівництво будівлі під завищені відсотки, але наявних коштів не вистачає на погашення відсотків і самого тіла кредиту.

Іншим прикладом може служити ситуація, коли підприємство вкладає позикові кошти в ризикові інвестиційні проекти. В результаті невдачі проекту, компанія потрапляє в скрутний фінансовий стан.

2. Неефективна комерційна політика. В цьому випадку утворюються на складі запаси матеріалів, що не використовуються, без збільшення обсягу виробництва. Іншим варіантом є закупівля матеріалів за завищеними цінами. У

підсумку ціна готової продукції збільшується, попит падає, з'являються надлишки на складі, від яких вчасно не позбавляються.

3. Неефективна політика надання комерційного кредиту. Тут перш за все, варто відзначити збільшення термінів надходження оплати від покупця, в результаті чого утворюється величезна дебіторська заборгованість, зменшується обсяг оборотних коштів, і підприємство змушене брати додаткові кредити, щоб розплатитися по короткостроковим зобов'язанням[26]

1.2 Класифікація методів оцінки ризику банкрутства

Побудова моделі, що є багатофакторною, досі залишається проблемною для української економіки через нестабільність і недосконалість нормативно-законодавчої бази, низьку якість та ступінь інформативності фінансово-звітної документації, необ'єктивні статистичні дані та їх обмеженість стосовно потенційних банкрутів. Як наслідок, більшість чинників, що впливають на економічну стійкість підприємства, залишаються недосяжними та не беруться до уваги під час оцінки стану підприємства.. Крім того, ті моделі, що були створені за допомогою дискримінантного методу й в використанні статистичних даних підприємств конкретної країни, можуть бути використані лише в межах конкретного регіону. Ці моделі можна використовувати як підхід до побудови вітчизняної системи оцінювання ймовірності банкрутства, але необхідно враховувати особливості макро-, мезо- та мікросередовища.

Варто припустити, що для підприємства і його власників знання ймовірності настання випадку, коли компанія стане неплатоспроможною, є вкрай необхідним для планування роботи, врахування необхідності підтримки сталого розвитку[110,118,120,121,125,126,131], впровадження інновацій [91-95; 97,111,116,122,127,128,129,130]. Крім цього необхідно ідентифікувати фактори, які призводять до банкрутства і своєчасно вжити необхідних заходів щодо виправлення кризової ситуації, що склалася в компанії. Для цього, а також

в інтересах інших осіб, перш за все кредиторів підприємства, розроблені різні моделі прогнозування банкрутства.

Зараз існує величезна кількість моделей, як іноземних, так і вітчизняних. Основа прогнозування банкрутства була закладена в 30-х рр. ХХ ст. П. Фіцпатрік, Р. Сміт і А. Вінакора встановили, що значення деяких коефіцієнтів діючих і неспроможних фірм є відмінними. Перші найбільш значущі роботи по цій темі були написані в 1960-х рр. такими економістами, як Е. Альтман і У. Бівер. Однак на початку дослідження даної проблеми та шляхів її вирішення вченим не вистачало даних. До того ж, для аналізу даних необхідна була висока кваліфікація аналітика. Пізніше було розроблено безліч моделей, які переважно ґрунтувалися на одному інтегральному показнику, розрахованому за сукупністю кількох. з відомих можна виділити моделі Р. Тафлера, Г. Тішоу, Д. Фулмера, Г. Спрінгейта і інші [30].

Можна по-різному підходити до класифікації методів прогнозування банкрутства, розділяючи їх на групи, в залежності від критерію. Зрозуміло, що одні й ті ж методи часто будуть ставитися більш ніж до однієї групи. Можна виділити такі критерії класифікації:

- за характером застосування;
- за методом обробки даних;
- за аналізованого об'єкта;
- за характером базових показників;
- за цілями;
- за кількістю змінних в моделях.

Отже, за характером застосування можна виділити традиційні та нетрадиційні методи. До найбільш популярних традиційним методів можна віднести систему фінансових показників, що не об'єднані в регресійному рівнянні, і моделі, побудовані на основі МДА (мультиплікативний дискримінантний аналіз). До нетрадиційних методів відносять, наприклад, метод стохастичного аналізу, нейромережевий аналіз і т. д.

За методом обробки даних виділяють: статистичні та альтернативні методи. До статистичних методів відносяться дискримінантні моделі, прикладом яких є моделі Альтмана, Таффлера, Сайфуллина і Кадикова, Зайцевої, і логіт- і пробіт-моделі (Моделі Ольсона, Леннокса). У даних моделях будується регресійна залежність на основі вибраних з множини коефіцієнтів ті, які мають найбільше значення для прогнозування банкрутства. Видаляються ті показники, що корелюють з іншими, і на основі математичних і економетричних методів формується інтегральний показник ймовірності банкрутства. До альтернативних методів можна віднести декомпозиційний аналіз, теорію наближених множин, багатовимірне шкалування та інші. Серед них окремо виділяють моделі, що використовують штучний інтелект, до яких відносяться: нейромережеві моделі, дерева рішень та експертні моделі. Варто відзначити, що в більшості випадків використовуються класичні статистичні моделі.

За аналізованого об'єкта можна виділити комплексні і фінансові методи. Комплексні методи не обмежуються оцінкою фінансових показників діяльності фірми, а також розглядають і інші економічні або неекономічні аспекти (наприклад, вік компанії). У свою чергу фінансові методи допомагають оцінити ймовірність настання банкрутства або виникнення труднощів у діяльності компаній, використовуючи фінансові показники діяльності підприємства. Вони популярні в розвинених країнах, проте можуть не бути точними для країн, що розвиваються - там більше популярні комплексні методи.

За характером базових показників виділяють ринкові і облікові методи. Ринкові методи засновані на ринкових характеристиках підприємств, таких як, наприклад, поточна ринкова вартість боргових зобов'язань, поточна ринкова ціна акцій, ринкова капіталізація і т.д. Автори даних методів виходять з того, що «риннок перестає вірити» в ефективність компанії - це і є основна причина банкрутства, а не втрата платоспроможності. Облікові методи в основі своїй спираються на балансові показники, виходячи з того, що саме вони, як правило,

Є головною характеристикою, на яку орієнтуються при визнанні боржника банкрутом. Типовим прикладом подібного методу може служити модель Е.Альтмана для закритих компаній.

Ще одна класифікація методів прогнозування банкрутства підприємств запропонована А.В. Бойковою. За цілями вона виділяє: власне, прогнозні методи, які прокоментовані вище, порівняльні методи та інші. Порівняльні методи припускають, що необхідно зіставити результати, отримані при застосуванні різних методичних підходів до прогнозування банкрутства. До іншим можна віднести ті, які забезпечують теоретичний базис для емпіричних досліджень, всебічний аналіз існуючих підходів до прогнозування банкрутства, а також тестування платоспроможності великого спектра підприємств.

Також моделі класифікують за кількістю змінних, що використовують в моделях, розрізняють однофакторні і багатофакторні моделі. Варто врахувати, що існують і інші класифікації. Так, можна розрізнити моделі для розвинених країн і країн, що розвиваються. Перші характеризуються наявністю доступної інформації для проведення дослідження, існуванням розвиненої теоретичної бази для проведення аналізу; незначне втручання держави в економіку країн, існування механізму захисту інвесторів. В країнах, що розвиваються, як правило, відсутні деякі перераховані вище особливості [39].

Мультиплікативний дискримінантний аналіз використовується для побудови моделей прогнозування банкрутства підприємств, коли є однорідна вибірка, яку можна розділити і де необхідно визначити якісний параметр, а саме, Чи є компанія банкрутом чи ні. Відмінною особливістю даного типу моделей у порівнянні з попереднім є те, що МДА дозволяє розглянути вплив багатьох факторів на групи спостережень. Також, позитивним моментом є зниження розмірності простору - поділ на групи перетворює аналіз в однорозмірний. Е. Альтман стверджує, що найголовнішою перевагою МДА є комплексність аналізу всіх факторів, а не послідовне їх вивчення [39]. Також відзначають високу точність прогнозу, простоту застосування, однозначність інтерпретування і

можливість для більшості подібних моделей знайти дані для прогнозування банкрутства аналізованих компаній.

З недоліків моделей цього типу можна назвати присутність кореляції і колінеарності між деякими чинниками, що погіршує достовірність отриманих результатів. Разом з тим це дозволяє відібрати найкращі чинники і спростити модель без втрати її властивостей. У той же час треба відзначити існування «сірих зон», тобто інтервалів між граничними значеннями, коли неможливо зробити однозначний висновок про фінансовий стан компанії. До того ж, як і в попередньому випадку, при зміні зовнішніх умов: країни, галузі або економічного середовища в цілому, логіка моделі порушується, що впливає на її точність. Застосування методу МДА можливо і доцільно при наявності відносної стабільності зовнішнього середовища [132; 133; 134] і відсутності значних коливань.

Найпростішим прикладом багатofакторної МДА-моделі прогнозування банкрутства підприємств є двохфакторна, створена Ю. Брігхемом і Л. Гапенскі. Вона враховує вплив двох коефіцієнтів: коефіцієнта поточної ліквідності і частку позикових коштів у пасивах. Очевидні мінуси даної моделі складаються в тому, що вона розглядає недостатню кількість факторів. Перевагою її є досить легке застосування: для розрахунків потрібно лише бухгалтерська звітність. Всвою чергу, щоб отримати точний прогноз, дані в звітності повинні бути достовірними [31].

Іншим типовим, а також історично першим, прикладом МДА-моделі є п'ятифакторна модель Е. Альтмана. Вона містить п'ять базових показників, які були обрані з двадцяти двох, запропонованих спочатку експертним способом. Модель Альтмана була дуже точною, так як точність віднесення компанії до банкрутів або не банкрутів становила 94%.

Крім цього, досить легко використовувати її для розрахунків, тобто є рівняння, в яке варто лише підставити дані і порівняти з пороговими значеннями. Також необхідні дані можна знайти з звітності або інших доступних для зовнішнього користувача ресурсів. Однак така модель ефективна для

прогнозування банкрутства за 2-3 роки, але якщо прогнозувати на більший термін, то вона не дасть таких вражаючих результатів. Варто врахувати, що модель створювалася на основі даних 1946-1965-х рр., а, значить, вона швидше за все не буде відображати специфіку сучасної економіки. І, природно, це американська модель, всі дані взяті з звітності американських компаній, і достовірність прогнозу для компаній з інших країн, в тому числі для українських, буде свідомо нижче.

Існує й інші версії традиційної Z-моделі Альтмана. Остання модифікація включала чотири фактори. Спочатку передбачалося, що вона, на відміну від п'ятифакторної версії, може бути використана для прогнозування банкрутства не тільки в промислових, але і інших галузях [46].

Інший широко відомої іноземної дискримінантної моделлю є модель Таффлера, опублікована в 1983 р. Вона була розроблена на основі звітності британських компаній. В її основі лежить той же принцип, що і в МДА-моделях Альтмана - відбір значущих чинників і моделювання функції Z.

В цілому, можна сказати, що будь-які з подібних моделей повинні періодично переглядатися і тестуватися на точність через мінливості економічної кон'юнктури. Незважаючи на це, вони зберігають свою достовірність протягом довгого часу.

Першу спробу розробки дискримінантної функції, придатної для оцінки ймовірності банкрутства на українських підприємствах, зробив відомий український дослідник в області фінансового антикризового менеджменту О.О. Терещенко. Сутність розробленої моделі полягає у визначенні інтегрального показника фінансового стану для різних класифікаційних груп підприємств в залежності від виду їх економічної діяльності.

Модель О.О. Терещенко існує у двох варіаціях. Перша — універсальна модель, яка містить шість показників і побудована на базі даних 850 підприємств з різних галузей економіки. Друга модель складається з десяти показників і враховує диференціацію підприємств за сферами діяльності [18].

Відмінною рисою методики О.О. Терещенко є незначна зміщеність оцінок. А саме на скороченні кількості хибного маркування фінансово неспроможного підприємства як стійкого. Дана асиметричність застосовується задля захисту інвестора від ризикового вкладення коштів, але, на жаль, знижує точність самого прогнозу. Іншим суттєвим недоліком цієї моделі є широкий інтервал невизначеності нормативних оцінок. Однак, незважаючи на зазначені недоліки, така модель широко використовується в Україні, адже вона адаптована для вітчизняних підприємств.

Ще однією моделлю розробленою спеціально для Української економіки є модель Матвійчука. На думку автора переважна більшість українських компаній декларує низький прибуток чи навіть збитки, щоб уникнути податкових відрахувань. Проте банківський сектор кредитує такі компанії, знаючи специфіку ведення бізнесу на пострадянському просторі.

Поширеною є ситуація в розвинутих країнах, коли компанії завищують свої показники прибутковості задля підвищення привабливості власних акцій, що розміщені на фондовому ринку, так. Тому модель, направлена на економіку, що тільки розвиваються, буде враховувати спотворений показник прибутковості і буде нефункціонуючою для перехідної економіки. Такий український науковець, як Матвійчук, висловлює думку, що прогнозування банкрутства для українських підприємств повинно ґрунтуватися на інших показниках [15].

В процесі виведення власної моделі вхідні фактори біли відібрані, всі вони позбавлені мультиколінеарності та є різноманітними, що дає їм змогу охопити всі головні групи показників діяльності підприємства. На базі набору пояснюючих змінних була отримана дискримінантна функція, яка є моделлю суб'єктивної оцінки вірогідності банкрутства для українських підприємств.

Виходячи з усіх недоліків методу МДА сучасні аналітики вважають за краще застосовувати логіт-моделі, які відрізняються від попередніх в першу чергу тим, що в їх основі лежить не лінійна, а логістична регресія. Як зазначає Ольсон, логіт-модель дозволяє уникнути основних недоліків МДА [28].

Основними перевагою логіт-моделей є те, що не потрібно робити припущення щодо ймовірності банкрутства і (або) розподілу факторів - ймовірність точна і варіюється від 0 до 1. Таким чином, логіт-модель оцінює не тільки приналежність до групи банкрутів, а й імовірність виникнення ризику неплатоспроможності для компанії. Крім цього, використання логістичної регресії дозволяє точніше оцінити, як модель в цілому, так і окремі фактори. Специфічних недоліків логіт-моделі дослідники не виявляють, за винятком загальних, як для МДА, так і для логіт-аналізу: використання не випадковою вибірки для побудови моделі, превалювання статистичних критеріїв для відбору змінних над їх економічним змістом, допущення, що банкрутство - дискретна подія, а не процес.

Прикладом першої логіт-моделі служить модель Ольсона, яку він представив в 1980. Варто відзначити, що логіт-моделі користуються на Заході

більшою популярністю по порівняно з МДА. Особливістю логіт-моделей є те, що в процесі їх застосування з'явилась можливість відповісти на такі питання:

- які фінансові коефіцієнти є найбільш важливими в процесі визначення ймовірності банкрутства господарюючого об'єкта?
- в яких пропорціях треба до уваги дані коефіцієнти?
- яким чином можна виявити дані коефіцієнти та їх відношення один до одного?[47]

В Україні ж цей метод набирає популярність, але не має такого поширення, а західні моделі і зовсім можуть давати зворотний результат.

Основними причинами подібного є те, що, для побудови використовувалася вибірка з зарубіжних компаній, у яких, по-перше, спосіб формування фінансової звітності відрізняється від вітчизняних. Іншою причиною є специфіка умов бізнесу, перш за все, різна макроекономічна ситуація в країнах: параметри моделей для різних країн не повинні бути однаковими. Крім того, більшість моделей є універсальними - вони не містять відмінностей відповідно до галузі. Однак деякі показники у компаній різних галузей можуть значно відрізнятися, що ставить під загрозу точність оцінки[36].

1.3 Антикризове управління

Під час таких процесів як розвиток та функціонування компанії певна ймовірність настання кризової ситуації та небезпеки в цілому буде завжди присутня. ймовірність кризи. Зрештою, дії, що спричиняють кризу мають різноманітний характер, так, наприклад, це може бути помилки в стратегіях управління, послаблення конкурентоспроможності підприємства, коливання ринкових умов, необхідність модернізації технологій і зміна типу організації, зміна персоналу та методів управління [99-104].

На жаль, не можна достовірно передбачити виникнення всіх цих факторів і тим паче врахувати кожен з них заздалегідь. Тому перед кризою слід розглядати як закономірний феномен циклічного розвитку організації. На практиці більшість із причин-факторів все ж таки можна визначити та врахувати в тій чи іншій мірі. Відтак кризове управління є необхідним та має нагальну потребу в реалізації.

Основним принципом кризового управління є забезпечення готовності до кризи, зменшення збитків від неї і у випадку її безпосереднього настання - визначення та забезпечення позитивних аспектів кризи.

Застосування кризового управління організацією складається з таких компонентів як прогнозування, моніторинг кризових ситуацій, визначення першопочаткових ознак кризових явищ. Важливим та необхідним етапом є створення певного набору дій та методів на випадок настання кризи, що —готує компанію до таких ситуацій, ця унікальна система має враховувати специфіку, характер попередників кризи до її появи. Також ця система включає в себе управління нестійкими кризовими подіями та повинна відповідати за забезпечення виходу з кризи з мінімальними втратами та збитками.

У той же час є вірогідність того, що стратегія управління ризиками та свідомо мотивація кризи були обрані органами управління підприємством для того, щоб впровадити інновації в функціонування організації. У цьому випадку

криза стає інструментом управління, засобом для розв'язання проблем відновлення організації. Але в даному випадку не слід забувати, що такий процес обов'язково має відбуватися під наглядом та мати чіткий план.

Зовнішні чинники дають характеристику економічному середовищу, в якому функціонує організація, і від якого залежить напряму. Так, якщо економіка перебуває в стані кризи, це вплине на стан підприємств, що в ній знаходяться, але на кожне з них по-різному. Характер та ступінь впливу залежить від характеру компанії та масштабів її діяльності. Організація може бути публічною, приватною, великою, малою, комерційною, промисловою і так далі. Існує також залежність від її внутрішнього державно та економічного потенціалів, професійного управління, персоналу та соціальної атмосфери, що панують в компанії.

Таким чином, підприємство має змогу протидіяти кризовим явищам, що надходять ззовні. Практика управління повинна передбачати спеціальний аналіз, об'єктом якого є дослідження співвідношення внутрішніх та зовнішніх факторів кризи.

Якщо розглянути ситуацію, коли держава знаходиться в стані кризи. То зі сторони організацій прослідковувалась різна міра прояву та впливу кризи на неї. Частина підприємств успішно протистоїть кризовим явищам, інша зазнає фатальних втрат та знаходиться за крок до зникнення, а певна частина взагалі отримує одні лише переваги від кризи та використовує їх для короткострокового процвітання.

Така диференціація у реакції підприємств на макроекономічну ситуацію в країні пояснюється такими факторами як зростання економічної активності, наявність готових заходів антикризового управління та успішним ризиком. Всі вищеперераховані фактори є внутрішніми, вони знаходяться у протидії до зовнішніх та за потреби можуть їх знешкодити в певній мірі.

Буває й інша ситуація, коли компанії опиняється в кризовому стані, навіть під час стабільної економіки в державі. Спричинити же можуть різні конфлікти соціального чи психологічного характерів, застарілі технології, помилки в

економічній стратегії та прийнятті економічних рішень, неефективний маркетинг чи загальна організація роботи.

Процес настання кризи я наслідком різноманітних чинників, як внутрішнього, так і зовнішнього середовища [132; 134]. Логічно, що для того, щоб вчасно розпочати вживання антикризових методів управління, треба в першу чергу, її попередити шляхом інвестування у розвиток виробничого потенціалу, зростання конкурентоспроможності, тощо [35-40]. Також варто побачити індикатори початку кризи. Індикатори поділяться на причини, чинники та симптоми кризи, останні виражаються в динаміці зміни показників, які характеризують розвиток та ефективність діяльності підприємства. Тому, можна зробити висновок, що систематичний аналіз коефіцієнтів, що відображають продуктивності різних факторів та їх ефективність, певною мірою характеризує міру організації виробництва.

Як сам індикатор, так і тенденція зміни самого фактору, може виступати симптомом кризи. Тенденція до зміни може враховувати як зміну індикатора безпосередньо відносно його попередніх значень, так і коливання значень в його допустимих нормативних межах. Так, наприклад, відсутність регулярної залежності індикаторів від заданих параметрів чи один від одного, може бути симптомом розвитку кризи. Тобто на підприємстві повинна відслідковуватись така залежність: темпи зростання оплати праці мають бути нижчими за темпи зростання її продуктивності [3].

Для виведення підприємства з кризового становища, можна застосувати деякі заходи впливу:

- –ліквідація підприємства;
- назначення на посаду нового керівника, обирається арбітражним судом;
- реорганізація підприємства, наприклад, скорочення штабу або об'єднання з іншою організацією;
- –прийняття участі в аукціоні із майном компанії;
- –прийняття довірчого управління як керуючого органу;

- –залучення інвесторських коштів ;
- –примусова приватизація, що має на увазі зміну власника.

Коли постає питання визначення потреби в прийнятті антикризового управління, дуже важливим є поставлення чіткої мети, це може бути стан підприємства, якого необхідно досягти у майбутньому завдяки зміні поточного стану. В залежності від різновиду кризового явища можна використовувати різні методи антикризового управління, вони можуть застосовуватися як до самого кризової явища, так і до окремих параметрів кризової ситуації.

Методи управління можна поділити на тактичні та стратегічні, перші мають на меті швидке покращення значень фінансових коефіцієнтів та зменшення втрат від кризи безпосередньо. До них можна віднести санацію, що має на меті відновлення платоспроможності та ліквідності організації, вона містить систему заходів такого характеру: соціального, організаційного, виробничо-технічного та фінансово-економічного, які спрямовані на зміну структури активів та пасивів компанії.

Іншими методами є моніторинг та контролінг, що відповідають за вчасне виявлення кризових явищ та проводиться за допомогою оцінки, прогнозу навколишнього середовища організації та координації проведення виробничих програм відповідно до плану.

Ще одним методом є даунсайзинг, що відповідає за зменшення собівартості продукції та постійних витрат, що досягається шляхом скороченням виробничих потужностей та персоналу відповідності до поточного попиту [2].

Другий тип методів – стратегічний, є заходом тривалої дії, тому його результати відчуються з часом і впливають на такі якісні показники як інноваційність, конкурентоспроможність та інвестиційну привабливість. Ліквідація є найбільш радикальною зміною, що завершується припиненням діяльності організації (зняття з обліку, виключення з реєстрів) задля задоволення вимог кредиторів.

Регуляризація є більш легким та спокійним методом і передбачає створення автоматизованого обліку, системи фінансового планування та

контролю, що зможе впоратись із успішним виходом на міжнародний ринок. Широко використовуваним стратегічним методом є об'єднання компаній задля розподілу вигід та, відповідно, ризиків від злиття [149]. Процес може бути як приєднання одного підприємства до головного та його підпорядкування або рівноправне об'єднання та сумісний контроль власників над активами обох компаній.

Диверсифікація також включає в себе процес об'єднання, але в межах одного підприємства, так може відбутися злиття різних стадій виробництва та розширення сфери діяльності, результатом якої є скорочення економічних втрат. Важливим та доречним є використання даного методу при перших ознаках настання кризи, тобто на початку створення підприємства.

Ще одним впливовим заходом є скорочення зайвих операцій та ланок в процесах бізнесу, тобто зменшення витрат ресурсів та часу. Що призводить до різкого підвищення значень продуктивності праці, собівартості продукції та часу обслуговування [13].

РОЗДІЛ 2 ВИЯВЛЕННЯ ОЗНАК ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ ТА ОЦІНКА ЙМОВІРНОСТІ БАНКРУТСТВА ПРИВАТНОГО ПІДПРИЄМСТВА «БУДІВЕЛЬНИК-ГАЗ»

2.1. Характеристика фінансово-господарської діяльності приватного підприємства «Будівельник-газ»

Приватне підприємство «Будівельник-газ» є самостійним господарюючим суб'єктом який має права юридичної особи. Підприємство розташоване в м. Ромни вул. Артема, 66. Директором підприємства є: Троценко Віктор Кирилович.

Приватне підприємство «Будівельник-газ» створене шляхом перетворення Малого підприємства «Будівельник» .

Метою підприємства є здійснення виробничої та комерційної діяльності для задоволення громадянських потреб в його продукції, роботах та послугах і реалізації, на основі одержаного прибутку (доходу), соціальних і економічних інтересів, членів трудового колективу.

Засновником є: фізична особа – громадянин України.

Підприємство має закінчену систему обліку та звітності, самостійний баланс, розрахунковий рахунок в установі банку, печатку з власною назвою та інші реквізити.

Підприємство засновано у організаційно - правовій формі приватного підприємства. Вищим керівним органом на підприємстві є власник.

Предметом підприємницької діяльності Підприємства є:

- газопровідні роботи;
- інші монтажні роботи;
- будівельна діяльність, вишукувальні та проектні роботи для будівництва;

- монтаж конструкцій зовнішніх інженерних мереж і систем водопостачання та інше.

Економічний аналіз діяльності підприємства ґрунтується на даних бухгалтерського обліку, статистичної звітності, а також внутрішньої управлінської звітності.

Для забезпечення своєї діяльності створено Статутний капітал у розмірі 500000, 0 грн.

Майно підприємства складається з основних фондів і оборотних засобів, а також інші цінностей, вартість яких відображається в самостійному балансі, яке придбане за рахунок коштів статутного фонду і є власністю Підприємства. Саме підприємство є власником Замовника.

Джерелами формування майна підприємства є:

- грошові та матеріальні внески Замовника;
- прибутки, отримані від реалізації продукції, робіт, послуг та інших послуг господарської діяльності;
- доходи від цінних паперів;
- кредити банків та інших кредиторів;
- безплатні благодійні внески, пожертвування організацій, підприємств та громадян;
- інші джерела, не заборонені діючим законодавством;
- доходи від використання інвестицій фізичних і юридичних осіб.
- інші джерела, не заборонені законодавством.

Прибуток підприємства утворюється з надходжень від господарської діяльності після покриття матеріальних та прирівняних до них витрат і витрат на оплату праці. З балансового прибутку підприємства сплачуються відсотки по кредитам банків та по облігаціям, а також вносяться передбачені законодавством України податки та інші платежі до бюджету, державних фондів.

Підприємство здійснює оперативний і бухгалтерський облік результатів господарської діяльності, ведеться статистична звітність по вимозі органів

державної статистики, та інших державних органів, яким надаються звіти в установлені строки.

Важливим ресурсом підприємства є трудові ресурси.

Трудові ресурси – це частина населення, яка має сукупність фізичних і духовних здібностей, що дають змогу працювати. Від чисельності працівників, рівня їх кваліфікації залежить використання інших ресурсів. Забезпечення підприємства робочою силою і рівень її використання в підприємстві наведено в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1. - Динаміка ефективності використання трудових ресурсів ПП «Будівельник-газ» за 2017-2019 рр.

Показники	2017 рік	2018 рік	2019 рік	Відхилення 2019 р. від 2017 р. (+/-)
Середньооблікова чисельність працівників, всього осіб	7	9	10	3
Відпрацьовано 1 робітником днів в середньому, дні	245	255	259	14
Фондоозброєність	223,81	211,82	208,41	-15,43

Розрахунки показали, що середньооблікова чисельність працівників у 2019 році порівняно з 2017 роком збільшилась на 3 середньооблікових працівника. Порівнюючи кількість відпрацьованих днів 1 робітника у звітному році порівняно з базисним, то можна стверджувати, що це показник збільшився на 14 дня, у 2019 році порівняно з 2017 роком.

Щодо фондоозброєності то даний показник зменшився на 15,43, що свідчить про погіршення оснащеності працівників основними фондами, та про недостатню забезпеченість підприємства основними фондами.

Для того, щоб краще розглянути економічну характеристику підприємства, треба розглянути забезпеченість підприємства основними засобами та ефективність їх використання.

Аналізуючи наведені дані в таблиці 2.2., зауважимо, що збільшення показника фондівіддачі у 2019 році до 2017 року, спричинене зменшенням ефективності використання засобів праці на ПП «Будівельник-газ». Разом з тим,

показник фондоозброєності зменшився на 15,43 тис. грн. (зменшилося значення показника оснащеності праці виробничими основними фондами), про це також свідчить погіршення продуктивності праці.

Таблиця 2.2. - Забезпеченість та ефективність використання основних засобів ПП «Будівельник-газ» за 2017-2019 рр.

Показники	Роки			Відхилення 2019-2017 р.р. (+\(-)
	2017	2018	2019	
Виручка, тис. грн.	3107,7	3874,1	4871,9	1764,2
Середньоспискова чисельність працівників, чол.	7	9	10	3
Середньорічна вартість основних фондів, тис. грн.	1566,7	1906,4	2084,1	517,4
Фондоозброєність праці	223,81	211,82	208,41	-15,43
Фондовіддача основних фондів,.	1,98	2,03	2,34	0,36
Фондомісткість продукції,	0,51	0,50	0,43	-0,08

Виходячи з проведення розрахунків можна зробити висновок про покращення економічного стану виробничих фондів.

Зміна середньорічної вартість основних виробничих фондів збільшилась на 517,4 тис. грн. Ця зміна призвела до малого підвищення фактичної фондовіддачі порівняно з плановою на 0,36 грн.

У звітному році в порівнянні з базисним відбулось збільшення виручки від реалізації разом по підприємству на 1764,2 тис. грн. На це головним чином вплинуло збільшення виручки від реалізації продукції.

2.2. Аналіз фінансового стану підприємства «Будівельник-газ»

При оцінці загального фінансового стану підприємства важливе значення має постійний моніторинг показників, що характеризують його ліквідність. Важливість проведення досліджень у цьому напрямку обумовлюється наявністю стійкого зв'язку між ліквідністю підприємства та його потенційною платоспроможністю.

Одним з головних індикаторів фінансового стану підприємства є ліквідність, тобто здатність його до трансформації у грошові засоби, а ступінь ліквідності активу визначається проміжком часу, необхідним для його перетворення у грошову форму. Чим менше потрібно часу для інкасації певного активу, тим вища його ліквідність. При цьому варто розрізняти поняття ліквідності сукупних активів як можливість їхньої швидкої реалізації при банкрутстві й самоліквідації підприємства і поняття ліквідності оборотних активів, що забезпечує його поточну платоспроможність.

Ліквідність характеризує здатність підприємства швидко перетворити активи на гроші. Оцінюючи ліквідність підприємства, аналізують достатність поточних (оборотних) активів для погашення поточних зобов'язань – короткострокової кредиторської заборгованості.

Оцінку ліквідності підприємства виконують за допомогою системи фінансових коефіцієнтів, які дозволяють зіставити вартість поточних активів, що мають різний ступінь ліквідності, із сумою поточних зобов'язань. До них належать:

- Коефіцієнт загальної ліквідності (Коефіцієнт покриття);
- Коефіцієнт термінової ліквідності (Коефіцієнт швидкої ліквідності);
- Коефіцієнт абсолютної ліквідності.

Аналіз показників ліквідності приватного підприємства «Будівельник-газ» представлений в таблиці 2.3.

Аналізуючи дані таблиці 2.3 можемо зробити висновки, що коефіцієнт абсолютної ліквідності збільшився на 0,03 це свідчить про те що підприємство може негайно погасити свої поточні зобов'язання за рахунок своїх найліквідніших активів.

Коефіцієнт термінової ліквідності становив у 2017р. 0,35, а у 2019р. - 0,25, тобто був нижчий за нормативне значення і мав тенденцію до зниження, що є негативно. Коефіцієнт загальної ліквідності був нижчий за нормативне значення і становив 0,41 у 2017р. і 0,56 у 2019 р. , що є негативно. Коефіцієнт співвідношення кредиторської та дебіторської заборгованості зменшився на 1,42, що свідчить про негативну тенденцію.

Коефіцієнт мобільності активів за аналізований період збільшився на 0,16, це вказує на те, що на підприємстві збільшується потенційна можливість перетворення активів у ліквідні кошти. Коефіцієнт співвідношення активів зріс на 0,39, причиною є зниження вартості активів підприємства.

Таблиця 2.3– Показники ліквідності приватного підприємства «Будівельник-газ»

Показники	Оптимальне значення	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2019 р. до 2017 р., (+,-)
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,2-0,3	0,09	0,04	0,12	0,03
Коефіцієнт термінової ліквідності	0,7-0,8	0,35	0,31	0,25	-0,10
Коефіцієнт загальної ліквідності	2,0-2,5	0,41	0,50	0,56	0,15
Коефіцієнт співвідношення кредиторської та дебіторської заборгованості	1,0	4,46	4,02	3,04	-1,42
Коефіцієнт мобільності активів	$\geq 0,5$	0,29	0,38	0,45	0,16
Коефіцієнт співвідношення активів	$> 1,0$	0,42	0,54	0,81	0,39

Основна ознака ліквідності– перевищення оборотних активів над короткостроковими пасивами, тим сприятливіший є фінансовий стан підприємства з позиції ліквідності.

За рівнем ліквідності (мобільності) активи поділяють на 4 групи:

- найбільш ліквідні активи (A1) – ліквідні кошти, які перебувають у негайній готовності до реалізації (кошти і їхні еквіваленти, а також короткострокові фінансові інвестиції);
- активи, що швидко реалізуються (A2) – ліквідні кошти, які перебувають у розпорядженні підприємства (поточна дебіторська заборгованість);

- активи, що повільно реалізуються (А3) – запаси і витрати, інші поточні активи;
- активи, що важко реалізуються (А4) – необоротні активи.

Для визначення ліквідності балансу співставимо підсумки приведених груп активу і пасиву. Баланс вважається ліквідним, якщо мають місце такі співвідношення:

$$A1 \geq П1;$$

$$A2 \geq П2;$$

$$A3 \geq П3;$$

$$A4 \leq П4.$$

Таблиця 2.4 - Групування активів ПП «Будівельник-газ» за ступенем ліквідності (тис. грн.)

Активи	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2019 р. до 2017 р., (+,-)
Найбільш ліквідні (А1)	224,9	106,4	478,1	253,2
Які швидко реалізуються (А2)	631,5	1002,5	1015,9	384,4
Які повільно реалізуються (А3)	142,2	566,4	1199,4	1057,2
Які важко реалізуються (А4)	2328,7	2384,1	2684,1	355,4
Баланс	3299,5	3831,7	4856,2	1556,7

У випадку, коли одна або кілька нерівностей мають знак, протилежний вищенаведеній умові, ліквідність балансу не є абсолютною.

Виконання перших трьох нерівностей передбачає виконання і четвертої нерівності. Четверта нерівність носить "балансуючий" характер та має глибокий економічний зміст: його виконання свідчить про дотримання мінімальної умови фінансової стійкості – наявність у підприємства власних оборотних коштів.

В практиці абсолютно ліквідний баланс не є оптимальною ситуацією, тому що може говорити про недостатньо ефективне використання коштів і недостатнє використання кредиторської заборгованості як джерела фінансування діяльності.

Аналіз нерівностей за декілька періодів дають уявлення про тенденції зміни фінансового стану підприємства. Якщо на підприємстві рівень ліквідності настільки великий, що після погашення термінових зобов'язань залишаються зайві кошти, то можна прискорити строки розрахунків з банками, постачальниками та іншими кредиторами.

Далі згрупуємо пасиви за строками погашення, та представимо це в таблиці 2.5

Таблиця 2.5 - Групування пасивів ПП «Будівельник-газ» за строками погашення (тис. грн.)

Пасиви	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2019 р. до 2017 р., (+,-)
Найбільш термінові зобов'язання (П1)	1913,1	2741,8	2858,7	945,6
Короткострокові кредити банків і позики (П2)	414,7	61,8	978,1	563,4
Довгострокові зобов'язання (П3)	0	0	0	0
Постійні пасиви (П4)	926,0	956,0	986,0	60,0
Баланс	3299,5	3831,7	4856,2	1556,7

Основу методики аналізу ліквідності становить зіставлення певних елементів активів з елементами пасивів за розглянутою класифікацією. Від того, наскільки забезпечена відповідність між цими групами активів та пасивів, багато в чому залежить і платоспроможність підприємства.

Підприємство буде ліквідним, якщо його поточні активи перевищують короткострокові зобов'язання. Воно може бути ліквідним у більшій чи меншій мірі, що залежить від структури його поточних активів та зобов'язань.

Отже співставимо відповідні групи активів і пасивів, щоб визначити наявність надлишку або нестачі платіжних коштів, тобто з'ясувати ступінь виконання умов ліквідності балансу.

Аналіз отриманих даних в таблиці 2.6 свідчить про недостатню ліквідність балансу. З поданих розрахунків можемо побачити, що найбільш ліквідні активи

не покривають не термінові зобов'язання, спостерігається нестача платіжних коштів за цими критеріями.

Активи, що швидко реалізуються повністю покривають короткострокові кредити банків і позики на 216,8 у 2017р. і на 37,8 у 2019 р., щодо активів які повільно реалізуються, то вони також повністю покривають довгострокові зобов'язання, що оцінюється позитивно.

Таблиця 2.6 - Показники співставлення активів і пасивів ПП «Будівельник-газ» (тис. грн.)

Показники	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2019 р. до 2017 р., (+,-)
Надлишок (+), нестача (-) платіжних коштів за критерієм $A(1) \geq \Pi(1)$	-1688,2	-2635,4	-2380,6	-4068,8
Надлишок (+), нестача (-) платіжних коштів за критерієм $A(2) \geq \Pi(2)$	216,8	940,7	37,8	-179,0
Надлишок (+), нестача (-) платіжних коштів за критерієм $A(3) \geq \Pi(3)$	142,2	566,4	1199,4	1057,2
Надлишок (+), нестача (-) платіжних коштів за критерієм $A(4) \leq \Pi(4)$	-1402,7	-1427,9	-1698,0	-3100,7

Умова покриття постійними пасивами активів які важко реалізуються не була виконана, що оцінюється негативно. Це свідчить про те, що підприємство не дотримувалося мінімальної умови фінансової стійкості – наявність власного оборотного капіталу.

В цілому на аналізованому підприємстві не можна говорити про абсолютно ліквідний баланс, адже існує невиконання основних умов.

Рентабельність є одним із головних вартісних показників ефективності виробництва, який характеризує рівень віддачі активів і ступінь використання капіталу у процесі виробництва. Рентабельність безпосередньо пов'язана з отриманням прибутку. Однак її не можна ототожнювати з абсолютною сумою отриманого прибутку.

Рентабельність відображає ступінь прибутковості його діяльності. і вимірюється співвідношенням прибутку до величини продукції, відповідних ресурсів, чи власного капіталу. Показники рентабельності є відносними показниками фінансових результатів діяльності підприємства.

Аналізуючи дані таблиці 2.7 ми можемо зробити висновок, що у 2019 р. порівняно з 2017 р. відбулося зменшення рентабельності продажу на 0,01 п.в це свідчить про неефективне управління витратами підприємства, а рентабельність активів збільшилась на 1,8 п.в, факторами такого підвищення є оптимізація структури оборотних активів, і підвищення суми чистого прибутку.

Таблиця 2.7 - Показники рентабельності ПП «Будівельник-газ», %

Показники	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2019 р. до 2017 р., (+,-) п.в.
Рентабельність продажу	0,16	0,22	0,15	-0,01
Рентабельність активів	11,12	17,05	12,92	1,8
Рентабельність власного капіталу	37,30	64,62	57,81	20,51
Рентабельність сукупного капіталу	0,11	0,17	0,13	0,02

Рентабельність власного капіталу підприємства за аналізований період збільшилась на 20,51 п.в. причиною збільшення є значне зменшення середньорічної вартості власного капіталу підприємства, а рентабельність сукупного капіталу збільшилась на 0,02 п.в.

Виходячи з показників рентабельності, ми можемо сказати, що цей період для аналізованого підприємства був прибутковий.

Однією з найважливіших характеристик фінансового стану підприємства є його фінансова стійкість(стабільність).

Фінансова стійкість є необхідною умовою стабільної, надійної діяльності підприємства в ринковому економічному середовищі. Вона передбачає спроможність своєчасного і повного виконання зобов'язань підприємства за розрахунками з бюджетом, споживачами, постачальниками, підрядниками, кредиторамі, тобто можливість підприємства здійснювати всі потрібні грошові виплати і розрахунки.

У світовій і вітчизняній практиці для фінансового аналізу стійкості становища підприємства або фірми використовують кілька груп показників, вибір яких залежить від цілей, які ставить перед собою фінансовий менеджер.

Фінансова стійкість — це надійно гарантована платоспроможність, рівновага між власними та залученими засобами, незалежність від випадковостей ринкової кон'юнктури і партнерів, довіра кредиторів і інвесторів та рівень залежності від них, наявність такої величини прибутку, який би забезпечив самофінансування.

Таблиця 2.8 - Показники фінансової стійкості ПП «Будівельник-газ»

Показники	Оптим. знач.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2019 р. до 2017 р., (+,-)
Коефіцієнт економічної незалежності	$\geq 0,5$	0,28	0,25	0,20	-0,08
Коефіцієнт концентрації позичкового капіталу	$\leq 0,5$	0,72	0,75	0,80	0,08
Коефіцієнт фінансової залежності	$< 2,0$	3,56	4,01	4,92	1,36
Коефіцієнт заборгованості	$< 1,0$	0,72	0,75	0,80	0,08
Коефіцієнт забезпеченості запасів	$> 0,8$	-9,94	-3,06	-1,42	-11,36
Коефіцієнт фінансової стійкості	$\geq 1,0$	0,28	0,25	0,20	-0,08

З проведених розрахунків бачимо, що коефіцієнт економічної незалежності за аналізований період зменшився на 0,08, тому можна сказати що підприємство не має власних коштів.

Коефіцієнт концентрації позичкового капіталу збільшився на 0,08, це свідчить про збільшення частки позикових коштів у фінансуванні підприємства. Коефіцієнт фінансової залежності зріс на 1,36, це свідчить про збільшення частки позичених коштів у фінансуванні підприємства.

Коефіцієнт заборгованості зріс на 0,08, що свідчить про залучення засобів у загальну сумі активів підприємства. Коефіцієнт забезпеченості запасів зменшився на 11,36 показує, що підприємство не забезпечено у повному обсязі запасами у власному капіталі, а коефіцієнт фінансової стійкості зменшився на 0,08

2.3. Аналіз та прогнозування ймовірності банкрутства приватного підприємства «Будівельник-газ»

Прогнозування ймовірності банкрутства являє собою систему аналізу спрямовану на виявлення параметрів кризового розвитку підприємства, що можуть призвести до неплатоспроможності і банкрутства в майбутньому.

Існують різні підходи та класифікації щодо методик прогнозування банкрутства підприємства. З метою уникнення краху підприємства були розроблені різні методики прогнозування майбутнього неплатоспроможних підприємств.

В сучасній економічній науці є численні розробки в сфері аналізу та прогнозу діяльності неплатоспроможних підприємств, що дозволяє встановити наявність сумнівів у продовженні безперервної діяльності суб'єкта господарювання, тобто виявити й оцінити ознаки (критерії) ймовірності банкрутства неплатоспроможних підприємств.

Кожен з методів має свої переваги та недоліки, тому при здійсненні аналізу виникає необхідність вибору такого підходу, який дозволить з мінімальними затратами ресурсів отримати найбільш однозначну та точну оцінку економічного стану.

Обираючи метод оцінки, необхідно ретельно аналізувати доцільність застосування комплексу аналітичних процедур

Таблиця 2.9 - Економіко-математичні моделі прогнозування банкрутства підприємства

Вид моделі	Умовні позначення	Характеристика фінансового стану
1	2	3
1. Двофакторна модель Альтмана		
$Z = -0,3877 - 1,0736 * K_n + +0,0579 * K_z$	K_n – коеф. поточної ліквідності (відношення поточних активів до поточних зобов'язань); K_z – коеф. фінансової залежності (відношення позикових коштів	Якщо $Z = 0$, ймовірність збанкрутувати дорівнює 50 %. Якщо $Z < 0$ - банкрутство ймовірно не загрожує. Якщо $Z > 0$, то ймовірність

	до пасивів).	банкрутства висока.
--	--------------	---------------------

Продовження таблиці 2.9

2. П'ятифакторна модель Альтмана (1983 р.)		
$Z = 0,717 * X_1 + 0,847 * X_2 + 3,107 * X_3 + 0,420 * X_4 + 0,998 * X_5$	<p>X_1 – відношення робочого капіталу до суми всіх активів підприємства;</p> <p>X_2 – відношення чистого прибутку до загальної вартості активів;</p> <p>X_3 – відношення чистого доходу до загальної вартості активів;</p> <p>X_4 – відношення власного капіталу до суми зобов'язань;</p> <p>X_5 – відношення виручки від реалізації до загального обсягу активів.</p>	<p>Якщо $Z < 1,23$, то ймовірність банкрутства дуже висока (зона фінансового ризику);</p> <p>якщо $1,23 < Z < 2,9$, то ймовірність банкрутства висока (зона невизначеності);</p> <p>якщо $Z > 2,9$, то підприємство є фінансово стійким, а ймовірність банкрутства - дуже низька (зона фінансового ризику).</p>
3. Модель Таффлера		
$Z = 0,53 * X_1 + 0,13 * X_2 + 0,18 * X_3 + 0,16 * X_4$	<p>X_1 – співвідношення прибутку від реалізації (операційного прибутку) і суми короткострокових зобов'язань підприємства;</p> <p>X_2 – співвідношення оборотних активів та суми всіх зобов'язань;</p> <p>X_3 – співвідношення короткострокових зобов'язань та суми всіх активів;</p> <p>X_4 – співвідношення виручки до суми всіх активів.</p>	<p>$Z > 0,3$ - банкрутство малоімовірне;</p> <p>$Z < 0,2$ - підприємство переживає фінансову кризу, імовірність банкрутства дуже висока.</p>
4. R - модель		
$R = 8,38 * K_1 + K_2 + 0,054 * K_3 + 0,63 * K_4$	<p>K_1 = оборотний капітал/активи;</p> <p>K_2 = чистий прибуток/власний капітал;</p> <p>K_3 = виручка від реалізації/активи;</p> <p>K_4 = чистий прибуток/інтегральні витрати.</p>	<p>Якщо $R < 0$ – ймовірність банкрутства максимальна (90-100%);</p> <p>0-0,18 – висока (60-80%);</p> <p>0,18-0,32 – середня (35-50%);</p> <p>0,32-0,42 – низька (15-20%);</p> <p>0,42 і більше – мінімальна (до 10%).</p>
5. Модель Г. Спрінгейта		
$Z = 1,03 * A + 3,07 * B + 0,66 * C + 0,4 * D$	<p>A = Оборотний капітал / Активи;</p> <p>B = (Прибуток до оподаткування + Відсотки до сплати) / Активи;</p> <p>C = Прибуток до оподаткування / Короткострокові зобов'язання;</p> <p>D = Виручка / Активи.</p>	<p>Якщо обчислений результат є меншим за 0,862 – підприємство знаходиться в кризових умовах, має нестійкий фінансовий стан;</p> <p>якщо вище за 0,862, то криза йому не загрожує.</p>

Результати оцінки ймовірності банкрутства приватного підприємства «Будівельник-газ» наведеною у таблиці 2.10.

Таблиця 2.10 – Результати оцінки ймовірності банкрутства «Будівельник-газ» 2017 р.

Назва моделі	Алгоритм розрахунку	Значення	Результат
Двохфакторна модель	$Z = -0,3877 - 1,0736 * 1,25 + 0,0579 * 0,80$	-1,684 < 0	Банкрутства ймовірність не загрожує
П'ятифакторна модель Альтмана (1983 р.)	$Z = 0,717 * (-0,35) + 0,847 * 0,12 + 3,107 * 1,003 + 0,420 * 0,255 + +0,998 * 1,003$	4,08 > 2,9	Підприємство є фінансово стійким, ймовірність банкрутства дуже низька
Модель Таффлера	$Z_T = 0,53 * 1,26 + 0,13 * 0,56 + 0,18 * 0,79 + 0,16 * 1,003$	1,04 > 0,3	Банкрутства мало ймовірна
R- модель	$R = 8,38 * (-0,35) + 0,59 + 0,054 * 1,003 + 0,63 * 0,12$	2,209 < 0	Ймовірність максимальна
Модель Г. Спрінгейта	$Z = 1,03 * 0,45 + 3,07 * 0,15 + 0,66 * 0,18 + 0,4 * 1,12$	1,48 > 0,862	Криза підприємству не загрожує

З проведених розрахунків можна зробити висновки про те, що протягом усього досліджуваного періоду за методикою Альтмана, а саме двофакторною моделлю та моделлю Г. Спрінгейта підприємству не загрожує банкрутство.

За п'ятифакторною моделлю Альтмана та моделлю Таффлера ймовірність банкрутства дуже низька. За R-моделлю ПП «Будівельник-газ» загрожує максимальна ймовірність банкрутства.

Із наведених даних в таблицях можна дійти висновку, що більшість моделей не прогнозують банкрутство, але фінансове становище підприємства вкрай не стійке, через нестачу власних джерел і неможливість залучення зовнішнього фінансування.

РОЗДІЛ 3 ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ЗАХОДІВ, НАПРАВЛЕНИХ НА ЗАПОБІГАННЯ БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВА

3.1. Стратегічні напрями підвищення ефективної діяльності ПП «Будівельник-газ»

Ефективне управління фінансами – одна з головних умов функціонування підприємства у ринкових умовах. Фінансовий стан підприємства можна оцінити та проаналізувати за допомогою показників, які відображають процес формування та використання фінансових ресурсів. В умовах ринкової економіки фінансовий стан підприємства - це результат його діяльності за відповідний період.

Аналіз фінансового стану підприємства дає змогу оцінити:

- рівень ділової активності;
- майновий стан підприємства;
- рентабельність його капіталу;
- рівень платоспроможності та ліквідності;
- ступінь фінансової стійкості.

Проаналізувавши динаміку групи показників можна визначити, чи є достатнім рівень капіталу підприємства для поточної діяльності та довгострокових інвестицій, оцінити потребу в додаткових джерелах фінансування, проаналізувати здатність до нарощування капіталу, визначити раціональність залучення позикових коштів. Все це допомагає визначити слабкі сторони в роботі підприємства та окреслити напрями удосконалення його діяльності.

Одним з основних напрямків поліпшення фінансового положення підприємства є прагнення до збільшення вхідних та зменшення вихідних грошових потоків. Цього можна досягти шляхом збільшення виручки від

реалізації, продаж частини основних фондів, реінвестування дебіторської заборгованості (це призведе до збільшення вхідних грошових потоків) та зниження величини витрат, об'єму сплати податків та інших платежів до бюджету, оплати товарів, робіт, послуг (це сприятиме зменшенню вихідних грошових потоків).

Збільшення виручки від реалізації підприємство можливо досягти шляхом перегляду своєї збутової політики. Необхідно оптимізувати маркетингову політику, що буде стимулювати просування продукції на ринку, якщо продукція є конкурентоспроможною. Також дуже важливим є намагання зменшити величину запасів та готової продукції, що зберігається у складських приміщеннях підприємства з метою зменшення величини витрат на їх утримання.

Збільшення грошових коштів на рахунках підприємства, що сприятиме збільшенню коефіцієнта абсолютної ліквідності, що в свою чергу дасть змогу підприємству отримати коротко- та довгострокові позики, які будуть направлені на фінансування поточної діяльності.

Ще одним напрямом покращення фінансового стану підприємства є мобілізація внутрішніх резервів підприємства, а саме:

- реструктуризація активів підприємства (мобілізація прихованих резервів, здача в оренду основних фондів, які використовуються у виробничому процесі не повною мірою, використання зворотного лізингу, оптимізація розміщення оборотного капіталу, продаж окремих низькорентабельних основних фондів);
- комплекс заходів направлених на зміну структури та складу активів балансу;
- перетворення в грошову форму наявних матеріальних та фінансових активів.

Важливим етапом в процесі покращення фінансового стану підприємства є прагнення досягти оптимального співвідношення між позиковим та власним капіталом підприємства. Таке співвідношення може забезпечити максимальну

рентабельність власного капіталу та допомогти мінімізувати фінансові ризики підприємства.

Також дуже важливим в процесі удосконалення роботи підприємства та покращення його фінансового стану є систематичний моніторинг зовнішнього та внутрішнього середовища. Прогнозування можливих змін в динаміці показників є основним елементом в аналізі фінансового стану, адже прогнози значення є основою для розробки комплексу заходів, що будуть направлені на підвищення ефективності роботи підприємства та стабілізації його фінансового положення у довгостроковому періоді. Тобто від якості аналізу залежить чи буде розроблена на його основі програма напрямків покращення фінансового положення підприємства ефективною.

Отже, система заходів, що направлені на підтримку та покращення фінансового положення підприємства повинна включати:

- постійний моніторинг зовнішнього та внутрішнього середовища;
- стимулювання збільшення вхідних грошових потоків та зменшення вихідних;
- оптимізація структури активів;
- збільшення величини оборотного капіталу;
- мобілізація внутрішніх резервів;
- оптимізація співвідношення позикового та власного капіталу;
- скорочення витрат;
- стимулювання росту виручки від реалізації;
- забезпечення приросту власних фінансових ресурсів;
- модернізація обладнання;
- аналіз складових собівартості продукції та пошук шляхів її зниження;
- розробка стратегій направлених на підтримку та прискорення економічного зростання.

Аналізуючи фінансовий стан підприємства визначаються його слабкі місця та розробляється відповідний комплекс заходів, що допоможуть мінімізувати фінансові ризики та покращити фінансове положення підприємства.

Проведений аналіз ПП «Будівельник-газ» показав, що підприємство має досить стабільний фінансовий стан. На кінець періоду, що аналізувався, підприємство перебуло на рівні нормальної фінансової стійкості. Це є хорошим показником в діяльності підприємства та вказує на ефективне використання позикових коштів, високу прибутковість виробничої діяльності та достатній рівень платоспроможності.

Проведений аналіз показує, що величина виручки від реалізації протягом 2017-2019 років мала тенденцію до збільшення.(рис 3.1)

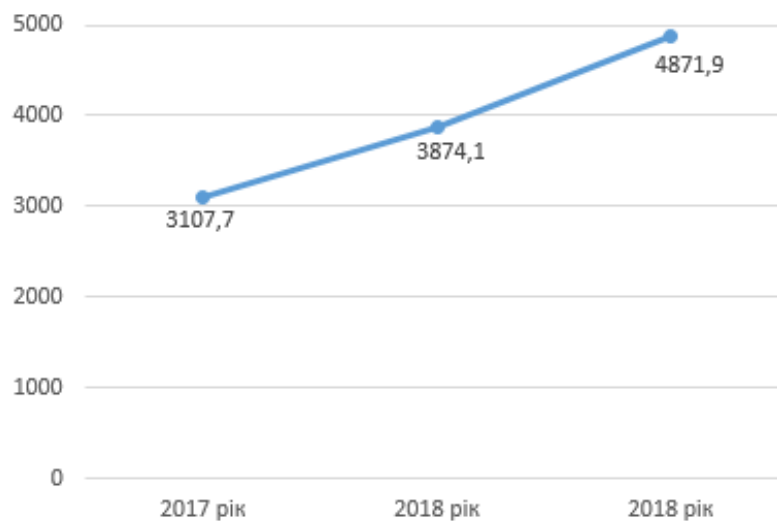

Рисунок 3.1 - Зміна величини виручки на приватному підприємстві «Будівельник-газ»

Розраховані показники ліквідності мають позитивну динаміку зміни, більшість показників знаходяться в межах норми, або перевищують нормативне значення. Це говорить про те, що підприємство може покривати свої витрати та виплачувати всі зобов'язання.

Попри позитивну динаміку коефіцієнтів ліквідності необхідно не нехтувати заходами, щодо їх стимулювання. Фактори, які призведуть до підвищення показників ліквідності:

- зменшення величини поточних зобов'язань;
- збільшення вартості оборотних активів;
- зменшення вартості запасів (для поточної ліквідності);

- збільшення величини грошових коштів (для абсолютної ліквідності).

Отже, змінюючи прогнозні значення визначених складових показника ліквідності можна керувати фінансовим станом підприємства.

Фінансовий аналіз результатів діяльності підприємства показав, що структура балансу задовільна, підприємство платоспроможне і здатне вчасно погасити свої зобов'язання перед постачальниками та покупцями. В результаті аналізу було розраховано величину чистих активів підприємства та визначено наскільки велична чистих активів зможе забезпечити зобов'язання підприємства. Протягом періоду, що аналізувався величина чистих активів ПП «Будівельник-газ» стабільно збільшувалась, що є позитивною характеристикою його роботи

Також проведений фінансовий аналіз показав, що ПП «Будівельник-газ» у разі негайної вимоги повернути зобов'язання кредиторів зможе з ними розрахуватися повною мірою, чисті активи повністю покривають зобов'язання підприємства, що є позитивним показником. Величина чистих активів підприємства в декілька разів перевищує кредиторську заборгованість, що характеризує позитивну динаміку розвитку підприємства. Прибуток, отриманий підприємством, є дуже важливою характеристикою його діяльності.

Показники рентабельності показують рівень прибутковості, тобто співвідношення отриманого прибутку з понесеними витратами. Динаміка показників рентабельності ПП «Будівельник-газ» не є стабільною (див. рис. 3.2). Протягом аналізованого періоду рентабельність активів, власного капіталу зростала, що свідчить про позитивні зміни у роботі підприємства.

Напрямами, що сприяють підвищенню рівня рентабельності, можуть бути: підвищення якості та конкурентоспроможності продукції, збільшення обсягів реалізації продукції, впровадження сучасних технологій та модернізація старого обладнання, підвищення ефективності використання основних фондів, оптимізація структури капіталу, поліпшення маркетингової політики.

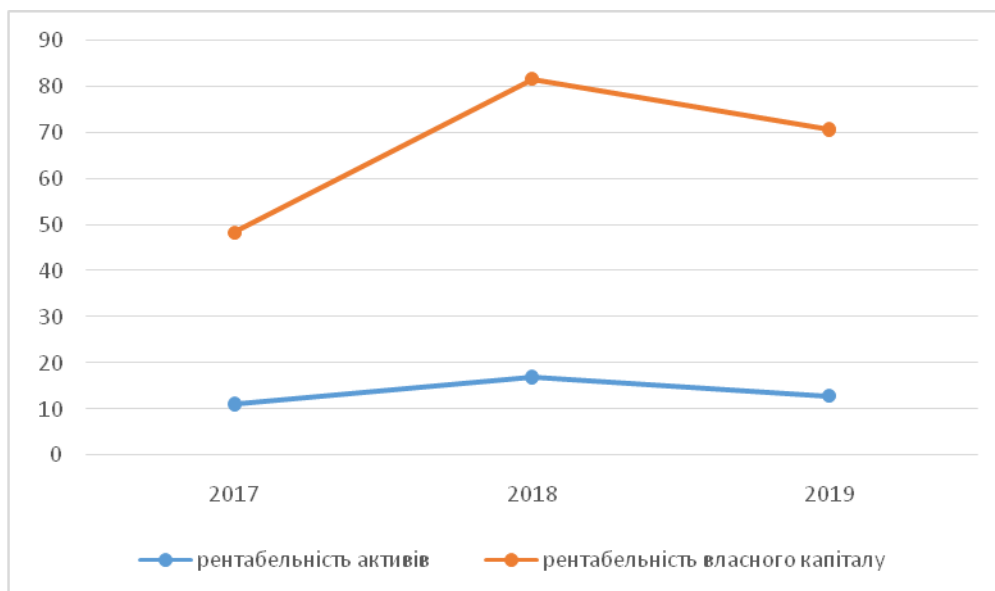

Рисунок 3.2 - Динаміка показників рентабельності ПП «Будівельник-газ»

У сьогоднішніх умовах ринкової економіки перед кожним підприємством стоїть важливе завдання – це по-перше, проводити систематичний та повний аналіз фінансового стану підприємства та, по-друге, своєчасно реагувати на зміну показників й впроваджувати комплекс заходів спрямований на мінімізацію впливу негативних факторів і відновлення фінансової стійкості підприємства.

Оцінивши діяльність ПП «Будівельник-газ» можна зробити висновок, що підприємство не потребує розробки програми антикризового управління, адже динаміка показників позитивна й при аналізі ймовірності банкрутства визначено, що загрози банкрутства для підприємства немає.

Отже, раціональним буде підтримка фінансової стійкості шляхом застосування комплексу заходів, спрямованих на забезпечення фінансової стабільності в довгостроковому періоді та підтримку на прискорення економічного зростання підприємства.

Сьогодні основною метою підприємства є підтримка платоспроможності та фінансової стабільності. Необхідно працювати в напрямку нарощування обсягів прибутку та підвищення рентабельності активів, виробництва, продажів.

Стратегічна мета – забезпечення фінансової рівноваги підприємства в довгостроковій перспективі та підтримка й прискорення економічного зростання.

Отже, якісна та систематична оцінка фінансового стану є важливою складовою фінансово-господарської діяльності підприємства. Допомагає підприємству підвищити ефективність своєї роботи, спрогнозувати можливі ризики та загрози у майбутньому.

3.2. Система попередження, прогнозування та запобігання банкрутству і кризовим явищам на ПП «Будівельник-газ»

В сучасних умовах розвитку ринкової економіки дуже важливим для підприємств є своєчасно помічати негативні тенденції в своїй роботі, які можуть призвести до кризи та навіть банкрутства підприємства. Тобто зараз неабиякого значення набуває необхідність створення такої системи управління, яка б змогла швидко реагувати на зміни як в зовнішньому так і у внутрішньому середовищі, змогла підтримувати конкурентоспроможність продукції (послуг), прагнула до оптимального використання трудових та фінансових ресурсів, сприяла прийняттю вірних управлінських рішень.

З метою уникнення кризового стану підприємствам необхідно розробляти таку фінансову стратегію, яка буде направлена на прогнозування, попередження та подолання банкрутства підприємства і яка дозволить підприємству функціонувати в умовах підвищеного ризику.

До основних сигналів та факторів, що свідчать та можуть спричинити настання кризових явищ у роботі підприємства можна віднести:

- спад попиту на продукцію;
- підвищення конкуренції в галузі;
- зниження купівельної спроможності населення;
- підвищення цін на сировину, матеріали та обладнання;
- зміни в податковій політиці;
- коливання курсу валют;

- використання застарілого обладнання, що знижує продуктивність праці та підвищує собівартість продукції [135];
- збільшення об'єму використання енергоресурсів [136; 137; 138; 139]; – ослаблення кадрового потенціалу.

Програма антикризового управління повинна виконувати дві основні задачі: подолання наслідків кризи та усунення факторів, що сприяють розвитку кризовим явищам на підприємстві.

Антикризова програма на підприємстві проходить наступні етапи:

- спеціальний антикризовий моніторинг і ситуаційний аналіз, пов'язаний з визначенням ймовірних джерел і зон ризику. Слід виявити основні фактори ризику, визначивши їх взаємовідносини один з одним і вплив на загальний стан підприємства. Потім важливо обгрунтовано вирішити, вплив, яких чинників підприємство в змозі витримати, а вплив яких необхідно зменшити.
- розробка і проведення системи заходів із запобігання кризовим явищам, завчасному усуненню можливих причин виникнення кризової ситуації (своєчасна відмова від не користується попитом продукції, закриття енергоємних виробництв і т.п.).
- підготовка до дій в умовах неминучих або ймовірних кризових ситуацій при неможливості усунути їх причини (зменшення ризику і ослаблення наслідків за рахунок компенсаційних заходів, в тому числі створення запасів і резервів, перепідготовки кадрів і т.п.).
- безпосереднє реагування на виникнення кризової ситуації, включаючи дії щодо запобігання збиткам і власне ліквідації кризової ситуації (забезпечення мінімально необхідної життєдіяльності найважливіших систем підприємства).
- пом'якшення і усунення наслідків кризової ситуації за рахунок здійснення компенсаційних і відновлювальних заходів.
- проведення стабілізаційних заходів.

Основні рекомендації по управлінню в умовах кризової ситуації зводяться до наступного:

- в разі виникнення кризової ситуації повинна починати працювати особлива мережа зв'язків. Її призначення полягає в тому, щоб швидко передавати інформацію в усі ланки підприємства і керівництву, перетинаючи існуючі в повсякденності кордону підрозділів, і одночасно фільтрувати загальну масу інформації;

- введення кардинального перерозподілу звичайних обов'язків вищого керівництва. Так, наприклад, одна група керівників повинна здійснювати контроль і підтримку морального клімату в організації. Інша - організувати і підтримувати за будь-яких обставин звичайну роботу з мінімальним рівнем зривів. І тільки особлива, третя, група керівників повинна займатися розробкою і прийняттям антикризових заходів для виходу з кризової ситуації;

- можливий склад штабної і оперативних груп управління і зв'язку між ними повинні апробуватимуться заздалегідь. Швидке реагування на кризові ситуації необхідно виховувати і тренувати, тому всі зв'язки на випадок екстремальних умов повинні пройти випробування в не кризових умовах.

Вибір стратегії «одужання» починається з процедури спостереження, під час якої фахівець з антикризового управління проводить ретельний аналіз проблем, а також складання докладної антикризової програми - інструмент планування фінансово-економічних, технічних і управлінських заходів з реформування підприємства з метою відновлення його платоспроможності та підвищення конкурентних переваг.

Функціональними елементами системи антикризового регулювання є: моніторинг стану підприємств, маркетинг зміни галузевої структури господарства, прогнозування і планування, прийняття управлінських рішень та розпоряджень, координування і організація їх виконання, введення системи стимулів, облік і контроль результатів функціонування господарства. Всі вони знаходяться в тісному взаємозв'язку і безперервній взаємодії один з одним.

Через нестабільність економічної ситуації, неможливість швидко відреагувати на негативні зміни у зовнішньому та внутрішньому середовищі у підприємства з'являється необхідність у створенні системи забезпечення економічної безпеки підприємства. Ідеальним варіантом було б створення системи економічної безпеки на стадії утворення підприємства, адже вона відіграє важливу роль в його подальшій фінансово-господарській діяльності.

Виділяють сім основних складових, що формують економічну безпеку підприємства:

- фінансова;
- техніко-технологічна;
- кадрова та інтелектуальна;
- політико-правова;
- інформаційна;
- силова; - екологічна [141; 142; 143; 144; 145].

Банкрутство - це ризик, якого неможливо уникнути жодному суб'єкту ринкових відносин. Але ризиком можна управляти за допомогою правильної оцінки статистичної інформації і прогнозування. Потреба в прогнозуванні банкрутства починає існувати з моменту появи підприємства на ринку.

Діагностика банкрутства може проводитися і в контексті прогнозування ризиків, і при проведенні санації. Запобігання банкрутства - це діяльність, спрямована на зміцнення фінансових позицій підприємств і організацій з метою усунення загрози економічній неспроможності. Іншими словами - це пошук причин подібного явища і спосіб позбавлення від них. В процесі подібної діяльності виробляються спеціальні методи, цілі системи по контролю і боротьбі з неспроможністю суб'єкта господарювання.

Найбільш сприятливим способом запобігання банкрутства є його прогнозування. При створенні прогнозу виробляється система протидії ризикам, вибираються ті шляхи, які допоможуть уникнути фінансової неспроможності.

Існує три основні методи прогнозування банкрутства:

- екстраполяція;

- експертна оцінка;
- моделювання.

Ефективними є також методи спостереження, санації і зовнішнього керівництва, але вони застосовуються вже тоді, коли шансів запобігти банкрутству дуже мало.

Екстраполяція дає можливість створити прогноз на невеликий відрізок часу, коли для виникнення банкрутства існують стандартні причини, які пов'язані з діяльністю організації, а також нестабільною економікою країни. При поточному прогнозуванні використовуються ті ж параметри, які застосовувалися в аналогічній роботі для минулих періодів.

Результатом екстраполяції стає якийсь статистичний ряд, який використовується фірмою для оцінки ризиків на кожному часовому відрізку її діяльності. Точність інформації залежить від загальної економічної ситуації в країні і розглянутого часового відрізка. Якщо економічні зміни в країні більш серйозні і необхідно створити прогноз на більш тривалий період, застосовується метод експертних оцінок. Суть його досить проста: підприємство ініціює збори певної кількості експертів. Кожен з яких оцінює ряд показників, припускаючи, який буде динаміка їх розвитку.

Найбільш поширеним серед економічних методів прогнозування є метод моделювання, в якому показники піддаються комп'ютерному аналізу з використанням статистики та математичних моделей. Цей спосіб дозволяє швидко оцінити економічну, соціальну і демографічну інформацію. Особливістю методу є можливість зробити окремий аналіз діяльність кожного співробітника компанії. Він дозволяє відтворити певну ситуацію і пропонує шляхи для її запобігання.

Система прогнозування, попередження та запобігання банкрутству складається з таких складових:

- моніторинг – безперервне спостереження за змінами у фінансовому стані підприємства, постійний контроль за процесами, що відбуваються у зовнішньому та внутрішньому середовищі підприємства;

- діагностика – аналіз фінансового стану підприємства, оцінка основних сфер його діяльності, визначення слабких місць в роботі підприємства, прогнозування ймовірності його банкрутства;
- прогнозування – формування прогнозу щодо подальшого розвитку підприємства через можливі зміни як у внутрішньому так і зовнішньому його середовищі, оцінка можливого впливу негативних тенденцій на ефективність роботи;
- планування – обґрунтування та вибір стратегії подальшого розвитку підприємства;
- контролінг – полягає в контролі за дотриманням обраної стратегії розвитку, координуванні та своєчасному коригуванні намічених планів з метою уникнення розвитку кризових явищ в діяльності підприємства;
- економічна безпека – включає в себе забезпечення фінансової стійкості, оптимізацію використання фінансових ресурсів, підвищення [132; 133; 140; 149] тоспроможності та зниження вразливості підприємства до змін у зовнішньому середовищі;
- антикризове управління – система управління, яка направлена на пом'якшення негативного впливу кризових явищ та націлена на оздоровлення фінансового стану підприємства, шляхом мобілізації всіх резервів підприємства;
- управління ризиками – моніторинг та контроль за ризиками й прагнення до мінімізації витрат, шляхом уникнення або зниження ступеню ризику;
- реінжиніринг – використання сучасних інформаційних та технологічних досягнень з метою досягнення нових ділових цілей;
- санація – фінансове оздоровлення підприємства з метою відновлення його платоспроможності, ліквідності, конкурентоспроможності, прибутковості та фінансової стабілізації у довгостроковій перспективі;
- реорганізація – зміна організаційно-правової форми підприємства, що може сприяти повній або частковій заміні власників корпоративних прав, можлива ліквідація окремих структурних підрозділів або,

навпаки, створення на базі одного підприємства кількох структурних підрозділів;

- реструктуризація – комплекс заходів, що включає в себе зміну структури підприємства, організаційно-правових форм, форми власності направлений на фінансове оздоровлення підприємства та підвищення ефективності його роботи.

Для подолання кризи на будь-якому підприємстві можна застосувати такі основні контрзаходи:

- скорочення витрат;
- збільшення величини грошових надходжень;
- підвищення рівня прибутковості.

Своєчасне попередження та запобігання банкрутству полягає у розробці комплексу заходів, які допомагають підприємству мінімізувати негативний вплив кризових явищ та відновити його фінансову стійкість. Для подолання кризового стану підприємства розробляється бізнес-план, що спрямований на фінансове оздоровлення підприємства та при цьому використовує всі можливі зовнішні та внутрішні резерви для фінансової стабілізації підприємства на довгострокову перспективу.

На разі перед ПП «Будівельник-газ» стоїть завдання забезпечення фінансової стабільності у довгостроковій перспективі та забезпечення прискорення економічного зростання підприємства у майбутньому.

Тобто, якщо підприємство буде систематично та якісно проводити аналіз свого фінансового стану, підтримувати конкурентоспроможність своєї продукції [133], використовувати новітнє обладнання та технології, що допоможуть підвищити продуктивність праці й знизити витрати на собівартість продукції, використовуватиме енергозберігаючі технології [136; 137; 138; 139], удосконалювати політику ризик-менеджменту, оперативно реагувати на зміни як у внутрішньому, так і зовнішньому середовищі – це допоможе підприємству досягти фінансової стабільності у довгостроковому періоді та уникнути загрози банкрутства.

ВИСНОВКИ

Діагностика фінансового стану підприємства покликана забезпечувати комплексне виявлення, аналіз, ліквідування та прогнозування проблем підприємств з метою забезпечення прийняття випереджуючих управлінських рішень, спрямованих на досягнення стратегічних та тактичних цілей. Саме знання теоретичних засад діагностики (тобто знання принципів, методів, функцій та видів діагностики) дозволяє точно поставити діагноз та виявити причини будь-яких негативних або позитивних показників та тенденцій. А вміння діагностування фінансового стану дозволяє підприємству підтримувати стійкий його розвиток. Подальшого розвитку заслуговує формування системи діагностики фінансового стану підприємства як практичної частини, яку необхідно впроваджувати на кожному підприємстві для систематизації та ефективності процесу діагностики.

Підприємство «Будівельник-газ» має фінансову стійкість. Про це свідчить ряд показників. Зокрема, коефіцієнт абсолютної ліквідності вказує на те, що підприємство в змозі негайно погасити свою поточну заборгованість. Значення коефіцієнту миттєвої ліквідності також має високе значення, вдвічі більше нормативного. А значення коефіцієнту загальної ліквідності не знаходиться в межах норми і є дуже низьким. Такі високі показники загальної ліквідності свідчать не про стабільний фінансовий стан підприємства і про ефективність його діяльності, а про наявність у нього понаднормативних виробничих запасів.

Незважаючи на те, що підприємство має добрі результати по деяких показниках, воно знаходиться в нестійкому фінансовому стані через нестачу грошових коштів. Великі обсяги готової продукції на складі свідчать про те, що дана продукція не дуже користується попитом через високу ціну, яка, в свою чергу, обумовлена великою собівартістю.

Оскільки на ПП «Будівельник-газ» існує дві великі проблеми – проблема збуту та оптимізації дебіторської заборгованості, на них потрібно звернути

особливу увагу. Проблему збуту можна вирішити через реалізацію продукції з негайною оплатою і, звісно ж, шляхом зниження відпускних цін. Щодо дебіторів, то потрібно вибрати найбільш доцільні строки платежів та форми розрахунків зі споживачами.

Доцільно також продати частину основних фондів, оскільки вони вже застарілі, а отриману суму спрямувати на придбання нового обладнання чи на розширення виробничої та збутової діяльності.

Пошук ефективних механізмів управління фінансовими ресурсами та забезпечення їх реальної інтеграції в систему ринкових відносин зумовлює необхідність розробки певної фінансової стратегії на даному етапі розвитку підприємства.

В даній роботі також визначена сутність та причини виникнення банкрутства підприємств; фактори зовнішнього і внутрішнього середовища, які зумовлюють фінансову кризу на підприємстві. У ході роботи також було здійснене дослідження і порівняння методологічних підходів до прогнозування банкрутства підприємства ПП «Будівельник-газ», що розповсюджені в закордонній та вітчизняній практиці. У результаті чого, можна зробити висновок, що деякі закордонні моделі є недієздатними на українських підприємствах, в тому числі і на аналізованому ПП «Будівельник-газ», через відсутність необхідних даних для підрахунку деяких показників, тому розрахунки можна вважати неточними. Стосовно тих моделей, які в принципі можна застосовувати для підприємств України є модель Альтмана та вітчизняні підходи до оцінки ймовірності банкрутства, а саме інтегральна бальна оцінка фінансової стійкості, оскільки вона є найдосконалішою з усіх вищерозглянутих моделей і методик. Але найголовніше те, що інтегральна бальна оцінка показала найкращий результат, оскільки за цією методикою маємо результати, що найбільше відповідають дійсності.

Таким чином, отримані результати в результаті здійсненого аналізу показали, що фінансовий стан ПП «Будівельник-газ» є стабільним і не має ймовірності до банкрутства, але керівництво повинно прийняти усі можливі

заходи щодо покращення його фінансового стану, наприклад, такі як: поновлення асортименту послуг, автоматизація і реконструктуризація внутрішніх структур, пошук внутрішніх резервів прибутковості, залучення інвестицій і кредитів у прибуткові проекти [147; 148], здійснювати ресурсозбереження [146; 150], повністю використовувати потужність підприємства, залучення висококваліфікованих спеціалістів до роботи, зменшення показників браку і простоїв обладнання та ін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» № 2343-ХІІ від 14.05.1992 р. зі змінами і доповненнями // <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1085.456.38&nobreak=1>
2. Ананченко А. Е. Методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства : Наказ міністерства економіки України від 17 січня 2001 р. № 10 // Банкрутство в Україні. Сб. норм. актів / А. Е. Ананченко, Е. А. Арсирий, В. В. Гуртовой. – Харьков : Еспада, 2001. – С. 250–261.
3. Антикризове управління: сутність, потреба, форми. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
http://stud.com.ua/48527/ekonomika/antikrizove_upravlinnya_sutnist_potreba_formi
4. Банкрутство підприємств: спектр невирішених проблем [Електронний ресурс] / І. М. Єпіфанова // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2017. – № 1 (29). – С. 55-63. – Режим доступу до журн.:
<http://economics.opu.ua/files/archive/2017/No1/55.pdf>
5. Боковець В. В. Методичні підходи діагностики банкрутства підприємств у сучасних умовах господарювання / В. В. Боковець, Н. О. Мірошник // Вісник Запорізького національного університету. Економічні науки. - 2013. - № 2. - С. 14-19.
6. Бондарчук М.К., Алексєєв І.В. Фінансова санація і антикризове управління підприємством (з перекладом тем англійською мовою): навч. посібник. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2017. 268 с.
7. Боронос В.Г., Плікус І.Й. Управління фінансовою санацією підприємств: підручн. Суми: Сумський державний університет, 2014. 457 с.
8. Войнаренко М.П. Формування системи попередження, прогнозування і подолання банкрутства промислових підприємств. / М.П. Войнаренко, І.В. Троц // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2015. –№4

(20). – С. 272-278. – [Електронний ресурс] – Режим доступу до журн.: <http://economics.opu.ua/files/archive/2015/n4.html>.

9. Грамотенко Т. А. Банкрутство підприємств: економічні аспекти. - М.:ПРІОР, 1998. - 176 с.
10. Зеліско І.М. Управління фінансовою санацією підприємства: навч. посібн. Київ: ЦП «КОМПРИНТ», 2015. 320 с.
11. Іонін Є. Є. Розв'язання питань методологічного обґрунтування понять —платоспроможність і —ліквідність / Є. Є. Іонін // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 6. – С.30–43.
12. Клебанова Т.С., Бондар О.М., Мозенков О.В. Банкрутство і санація підприємства: теорія і практика кризового управління./ Т.С.Клебанова, Бондар, О.М. О.В. Мозенков. – К: ЦУЛ, 2013. – 272 с.
13. Кривов'язюк І. В. Антикризове управління підприємством : навч. посібник / І. В. Кривов'язюк. – Київ : Кондор, 2008 – 374 с
14. Крутова А.С., Лачкова Л.І., Лачкова В.М. Управління фінансовою санацією підприємства: навч. посібн. Харків: Видавець Іванченко І.С., 2017. 186 с.
15. Матвійчук А.В. Дискримінантна модель оцінки ймовірності банкрутства // Моделювання та інформаційні системи в економіці. — 2006. — Вип. 74. — С. 299–314.
16. Матвійчук А.В. Нечіткі, нейромережеві та дискримінантні моделі діагностування можливості банкрутства підприємств / А.В. Матвійчук // Нейро-нечіткі технології моделювання в економіці. – 2013. – № 2. – С. 71–118 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nfimte.com/assets/journal/2/Matviychuk.pdf>.
17. Методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства (у ред. Наказу Міністерства економіки України від 26.10.2010 р. № 1361). URL:

http://meold.kmu.gov.ua/minec/control/uk/publish/article?art_id=161074&cat_id=328
54.

18. Мельник, Л. Г. Передумови ефективності освітніх трансформацій у контексті сталого розвитку на основі формування екополісу [Текст] / Л. Г. Мельник, О. В. Шкарупа // Екологічний вісник. – 2012. – № 4. – С. 14-15.
https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/67389/3/Melnyk_Shkarupa_ecopolis.pdf

19. Мельник Л.Г., Шкарупа Е.В., Самаль С.А. К вопросу об интегрированном управлении устойчивым развитием региона // Механізм регулювання економіки. – 2013. – № 4. – С. 27- 40.
file:///D:/Users/User/Downloads/Mre_2013_4_5.pdf

20. Мельник Л.Г., Дегтярева И.Б., Шкарупа Е.В., Чигрин Е.Ю. Социальная и солидарная экономика при переходе к сестейновому развитию: опыт ЕС // Механізм регулювання економіки, № 4, 2014 – С. 24-30.
https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/72345/1/Melnyk_Degtiarova_Shkarupa_Chygryn.pdf

21. Огляд діючих моделей прогнозування банкрутства. [Електронний ресурс].- Режим доступу:https://studme.com.ua/1031110414924/finansy/obzor_deystvuyuschih_model_eu_prog_nozirovaniya_bankrotstva.htm

22. Отенко І.П., Азаренков Г.Ф., Іващенко Г.А. Фінансовий аналіз: навч. посібн. Харків: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2015. 156 с.

23. Панасенко О.В. Модель оцінки схильності підприємства до банкрутства // Економіка: проблеми теорії та практики. Збірник наукових праць.– Випуск 227. □ Том II. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2007. – С. 315-326.

24. Повстенюк Н. Г. Методи діагностики банкрутства підприємств у сучасних умовах / Н. Г. Повстенюк // Економіка і регіон. - 2015. - № 1. - С. 25-31. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econrig_2015_1_6.

25. Показники рентабельності підприємства. [Електронний ресурс].-Режим доступу: <https://fin-admin.com/ua/fnansovij-analz/43-pokazniki-rentabelnost-pdprimstva.html>

26. Пономаренко, Т. В. Прогнозування імовірності банкрутства в контексті оцінювання економічної стійкості підприємства [Текст] / Тетяна Вадимівна Пономаренко // Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол. : В. А. Дерій (голов. ред.) та ін. – Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету “Економічна думка”, 2016. – Том 23. – № 2. – С. 160-168. – ISSN 1993-0259.

27. Пономаренко, Т. В. Систематизація підходів до оцінювання економічної стійкості підприємства / Т. В. Пономаренко // Науковий вісник Херсонського державного університету. – Серія «Економічні науки». – 2016. – Вип. 16. – Частина 3. – С. 43-47.

28. Попов В.Б. Анализ моделей прогнозирования вероятности банкротства предприятий / В.Б. Попов, Э.Ш. Кадыров // Учёные записки Таврического нац. ун-та им. В.И. Вернадского / Серия : Экономика и управление. – 2014. – № 1. – Т. 27 (66). – С. 118–128 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://sn-econmanag.crimea.edu/arhiv/2014/uch_27_1econ/014popov.pdf.

29. Причини банкрутства та механізми його запобігання на підприємстві. [Електронний ресурс].-

Режим доступу: http://www.rusnauka.com/11_EISN_2008/Economics/30678.doc.htm

30. Руденко Є.М. Сучасні тенденції банкрутства в Україні та заходи запобігання неплатоспроможності вітчизняних підприємств / Є.М. Руденко // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2014. – № 5. – С. 21–25.

31. Сучасні підходи та інструментарій діагностики загрози банкрутства будівельних підприємств. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=76104>

32. Сушко, В. І. Класифікація моделей оцінки ймовірності банкрутства підприємств / В. І. Сушко, Т. С. Павлюк // Економіка: теорія та практика. – 2014. – № 1. – С. 72-83

33. Тарасенко Н. В. Економічний аналіз промислового підприємства /В. Тарасенко. – Л.: ЛБІ НБУ, 2010. – 386 с.
34. Терещенко О.О. Дискримінанта модель інтегральної оцінки фінансового стану підприємства / О.О. Терещенко // Економіка України. — 2003.
35. Управління фінансовою санацією підприємства: підручн. / Т.А. Говорушко та ін. Київ: Центр учбової літератури, 2013. 400 с.
36. Фактори банкрутства.[Електронний ресурс]. - Режим доступу:<https://studfiles.net/preview/5376013/page:22/>
37. Федорук О.В. Когнітивна діагностика імовірності банкрутства як превентивний антикризовий інструмент на сучасних підприємствах / О.В. Федорук // Економічний вісник Нац. тех. ун-ту України «Київський політехнічний інститут». – 2013. – № 10. – С. 174–179 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/evntukpi_2013_10_30.pdf.
38. Фінансовий аналіз: навч. посібн. / І.О. Школьник та ін. Київ: Центр учбової літератури, 2016. 368 с.
39. Фінансові моделі аналізу і прогнозування банкрутства.[Електронний ресурс]. - Режим доступу:
http://stud.com.ua/73082/finansii/finansovi_modeli_analizu_prognozuvannya_bankrutstva
40. Хаджинова О.В. Сучасні тенденції банкрутства підприємств в Україні / О.В. Хаджинова // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. – 2013. – Вип. 1. – Т. 2. – С. 275–278.
41. Чернова М.В. Сравнительный анализ зарубежных процедур корпоративного банкротства//Финансы и кредит. - 2008. - №46. - С. 62-67
42. Шмидт Ю.Д., Мазелис Л.С., Прогнозирование банкротства предприятия//Вестник ТГЭУ: Математическое моделирование. – 2012. - № - С87-94
43. Лукаш О. А. Інтрапренерство: особливості застосування у підприємницькій діяльності / О. А. Лукаш, Л. Г. Мельник, Ю. М. Дерев'янка //

Механізм регулювання економіки. – Суми : Вид-во СумДУ, 2015. – № 4. – С. 88–96.

44. Кубатко О.В. Інвестиційне забезпечення підприємств сільського господарства в умовах економічних та екологічних флуктуацій / О.І. Карінцева, О. В. Кубатко, А.С.Лавриненко// Механізм регулювання економіки. – 2013. – № 1. – С. 143–149

45. Кубатко О.В., Акуленко В.Л., Іскаков А.А. Розвиток виробничого потенціалу машинобудівних підприємств в умовах нестабільного ринкового середовища /О.В. Кубатко, А.А. Іскаков //Механізм регулювання економіки. – 2015. – № 3. С. 43-51.

46. Кубатко О. В. Інноваційний розвиток підприємств в умовах економічної нестабільності / О. В. Кубатко, Ю. О. Омеляненко // Механізм регулювання економіки. – 2015. – № 2. – С. 54–60

47. Кубатко О.В. Європейська торговельна політика / О. В. Кубатко, О. В. Кубатко, Т. В. Пімоненко // Підприємництво, торгівля та біржова діяльність [Текст] : підручник / за заг. ред. д.е.н., проф. І. М. Сотник, д.е.н., проф. Л. М. Таранюка. – Суми : ВТД «Університетська книга», 2018. –с.162–177.

48. Кубатко О. В. Розробка процесів бізнес-моделювання виробничих та збутових підприємств в умовах третьої промислової революції / Л. М. Таранюк ,О. В. Кубатко С. О. Кальченко , Т. В. Марченко // Механізм регулювання економіки. – 2016. - № 4 – С. 43 - 26

49. Altman E.I. Financial ratios, discriminant analysis and the prediction of corporate bankruptcy//The journal of Finance. 1968. P. 591.

50. Altman E.I. Predicting financial distress of companies: Revisiting the Z-score and Zeta models//Handbook of Research Methods and Applications in Empirical Finance. 2000. P. 33.

51. Lukash O. A. Modern Approaches to the Hysteresis Analysis in Economic Systems and EU experience / O. A. Lukash, Y. M. Derev`yanko, O. V. Kyryuchenko // Механізм регулювання економіки. – 2018. – № 1. – С. 45–52.

52. Ohlson J.A. Financial ratios and the probabilistic prediction of bankruptcy//Journal of Accounting Research. 1980.P. 112.

53. Дериколенко, О.М. Формування бізнес-моделі венчурної діяльності машинобудівних підприємств / О.М. Дериколенко // Маркетинг інновацій і інновації у маркетингу: збірник тез доповідей X Міжнародної науково-практичної конференції, 29 вересня - 1 жовтня 2016 р. / Відп. за вип. Ю.М. Гладенко. – Суми: Ткачов О.О., 2016. – С. 73-75.

54. Венчурна діяльність промислових підприємств України на порозі нової промислової революції / О.М. Дериколенко, І.М. Бурлакова, Г.С. Пономарьова, К.Ю. Кондруніна // Механізм регулювання економіки. – 2016. – № 4. – С. 11-24.

55. Формування на території Сумської області ЕКОПОЛІСУ "Еко-Сумщина" / Л.Г. Мельник та ін. // Механізм регулювання економіки. — 2008. — №1. — С.11-21.

56. Божкова, В.В. Передумови удосконалення управління інноваціями на малих та середніх промислових підприємствах / В.В. Божкова, О.М. Дериколенко // Механізм регулювання економіки. — 2009. — №3, Т.2. — С. 225-229.

57. Ілляшенко С. М. Теоретико-методичні підходи до аналізу інноваційних проектів промислових підприємств / С. М. Ілляшенко, В. В. Божкова, О. М. Дериколенко // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". – 2010. – № 690 : Логістика. – С. 48-53.

58. Інновації у маркетингу і менеджменті : монографія / С. М. Ілляшенко [та ін.] ; заг. ред. С. М. Ілляшенко. Суми : Друкарський дім "Папірус", 2013. 616 с.

59. Дериколенко, О.М. Особливості вибору інноваційних стратегій промисловими підприємствами / О.М. Дериколенко // Маркетинг і менеджмент інновацій. - 2012. - №2. - С. 78-83.

60. Маркетинг інновацій і інновації в маркетингу : монографія / С. М. Ілляшенко [та ін.] ; заг. ред. С. М. Ілляшенко. – Суми : Університетська книга, 2008. – 615 с.
61. Божкова В.В. Методичні підходи до вибору стратегій просування інновацій на ринок / С. М. Ілляшенко, В. В. Божкова, О. М. Дериколєнко // Маркетинг і менеджмент інновацій. - 2010. - № 1. - С 34-41.
62. Дериколєнко О.М. Інноваційні ризики: сутність, класифікація / О. М. Дериколєнко, 2012. Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/prom/2012_1/Derikolenko.pdf. 2012.
63. Дериколєнко О. М. Управління інноваційними ризиками на малих та середніх промислових підприємствах : дис. / О. М. Дериколєнко. - Суми, Вид-во СумДУ, 2010. - 169 с.
64. Механізм стратегічного управління інноваційним розвитком: звіт про НДР (заключний)/ Кер.: О.А. Біловодська. - Суми: СумДУ, 2010. - 274 с.
65. Дериколєнко О. М. Венчурна діяльність промислових підприємств: теорія, методологія, практика. / О. М. Дериколєнко. – Суми: ВВП " Мрія", 2016.
66. Сотник І.М. Проблеми та напрямки підвищення енергоефективності економіки України / І.М. Сотник, К.О. Охтеменко, Є.О. Сидоренко // Механізм регулювання економіки. – 2010. – № 4. – С. 214-218.
67. Сотник І.М. Економічне стимулювання ресурсозбереження у контексті сталого розвитку України / І.М. Сотник // Економіст. - 2010. - № 12. - С. 72-75.
68. Sotnyk I. Energy efficiency of Ukrainian economy: problems and prospects of achievement with the help of ESCOs / I. Sotnyk // Актуальні проблеми економіки. – 2016. – № 1. – С. 192-199.
69. Сотник І. Про макроекономічні наслідки ресурсозбереження / І. Сотник // Економіка України. – 2009. – № 10. – С. 27-35.
70. Сотник І.М. Формування еколого-економічного механізму управління ресурсозбереженням. Автореферат... д. екон. наук, спец.: 08.08.01 –

економіка природокористування і охорони навколишнього середовища / І.М. Сотник. - Одеса : ППРЕЕД, 2010. - 34 с.

71. Sotnyk I. Management of renewable energy innovative development in Ukrainian households: problems of financial support / I. Sotnyk, I. Shvets, Y. Chortok, L. Momotiuk // *Marketing and Management of Innovations*. – 2018. – № 4. – P. 150–160. <http://doi.org/10.21272/mmi.2018.4-14>.

72. Шкарупа О.В., Цупро О.М., Кубатко О.В., Мельник О.І. Екополіс «Еко-Сумщина»: аналіз напрямків реалізації та головних досягнень. *Механізм регулювання економіки*, 2010. № 1(3). С. 53-62. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/3570>

73. Шкарупа, О.В. Маркетингові стратегії екологічної модернізації соціально-економічних систем [Текст] / О.В. Шкарупа // *Маркетинг інновацій і інновації у маркетингу : збірник тез доповідей ІХ Міжнародної науково-практичної конференції, м. Суми, 24-25 вересня 2015 р. / Відп. за вип. Ю.М. Гладенко. - Суми : ФОП Ткачов О.О., 2015. - С. 199-200.*

74. Шкарупа О.В. Методологічні засади державного регулювання екологічної модернізації національної економіки [Текст]: дисертація ... д-ра екон. наук, спец.: 08.00.03 - економіка та управління національним господарством / О. В. Шкарупа ; наук. консультант Л.Г. Мельник. — Суми : СумДУ, 2018. — 485 с.

75. Шкарупа О.В. Прогнозування адекватності процесу екологічної модернізації в системі національної економіки // *Глобальні та національні проблеми економіки*, випуск 18. – 2017 р. – С. – 159-163. <http://www.global-national.in.ua/archive/18-2017/32.pdf>

76. Шкарупа О.В. Бізнес-планування «зеленого» зростання економіки регіону як чинник екологічної модернізації соціально-економічних систем // *Механізм регулювання економіки*, № 3, 2016 – С. 9-18. https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/49523/1/OLENA_V_SHKARUPABusiness_Planning.pdf

77. Шкарупа О.В. Управління екологічною модернізацією соціально-економічного розвитку регіону // Економічний часопис-XXI №7-8(2) 2015. – С. 57-60. <https://www.cceol.com/search/article-detail?id=300539>

78. Shkarupa, O., Melnyk L.G., Kharchenko M.O. Innovative Strategies to Increase Economic Efficiency of Greening the Economy // Middle-East Journal of Scientific Research 16 (1): 30-37, 2013.

79. Шкарупа О.В. Індикатори екологічної модернізації соціально-економічних систем в контексті зеленого зростання економіки регіону // Механізм регулювання економіки, № 1, 2015 – С. 9-20. https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/41826/1/shkarupa_environmental_modernization.pdf

80. Шкарупа О.В., Бурич І.В. Теоретичні аспекти формування та управління портфелем екологічно орієнтованих бізнесів регіону // Маркетинг і менеджмент інновацій, № 1, 2015. – С. 240-252. [file:///D:/Users/User/Downloads/Mimi_2015_1_23%20\(1\).pdf](file:///D:/Users/User/Downloads/Mimi_2015_1_23%20(1).pdf)

81. Shkarupa, O., Sineviciene, L., Sysoyeva, L. (2018). Socio-economic and Political Channels for Promoting Innovation as a Basis for Increasing the Economic Security of the State: Comparison of Ukraine and the Countries of the European Union. *SocioEconomic Challenges*, 2(2), 81-93. DOI: 10.21272/sec.2(2).81-93.2018

82. Косодій Р.П., Мішенін Є.В. Бондаренко А.О. Глобальне середовище та фінансово-економічна нестабільність. Суми:МакДен. 2010.252 с.

83. Мишенин Е.В. Эколого-экономические и правовые предпосылки трансформации собственности на лесные ресурсы. Наукові праці Донецького національного технічного університету. Серія: економічна. 2004. Вип. 69. С.131-136.

84. Мішенін Є.В., Ярова І. Є. Формування системи екологічного менеджменту лісгосподарських підприємств. Економіст, 2013. №10. С. 21-26.

85. Мішенін Є.В., Пізняк Т.І. Екологічний аудит сільськогосподарського землекористування (організаційно-економічні засади): монографія. Харків: Бурун і К, 2012. 176 с. (10)

86. Мішенін Є.В., Ярова І. Є. Лісогосподарювання як сучасна парадигма сталого розвитку лісового комплексу. Наукові праці Лісівничої академії наук України. 2014. Вип. 12. С. 221-226.

87. Екологічно орієнтоване логістичне управління виробництвом : монографія./ Мішенін Є.В., Коблянська І.І., Устік Т.В., Ярова І. Є. Суми: ТОВ «ТД», 2012. 215 с.

88. Мішенін Є.В., Косодій Р.П. Проблема щодо багатовимірності сільського розвитку. Економіка АПК. – 2009. - №5. – С. 133-139.

89. Мишенина Н.В., Мишенин Е.В. Методические основы формирования системы показателей эколого-экономического уровня производства. Вісник Сумського державного університету. 1995. № 4. С. 82-93.

90. Мішенін Є.В., Мішенін Г.А., Ярова І.Є. Еколого-економічні та соціальні орієнтири лісоресурсного розвитку на підприємницьких засадах. Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія Економіка та менеджмент. 2012. Вип. 3. С.3–10.

91. Дегтярьова, І.Б. Економічна та фінансова інструментизація забезпечення сталого регіонального розвитку: досвід ЄС [Текст] / І.Б. Дегтярьова, О.І. Мельник, Я.В. Романенко // Механізм регулювання економіки. - 2014. - № 3. - С. 18-27.

92. Дегтярьова, І.Б. Врахування екстернальних ефектів при розрахунку синергетичних результатів в еколого-економічних системах (мова оригіналу - українська) [Текст] / І.Б. Дегтярьова // Механізм регулювання економіки. — 2009. — №1. — С.52-62.

93. Мельник Л.Г. Экономическая оценка и учет в региональном планировании экосистемных услуг /Л.Г.Мельник, И.Б.Дегтярева/Экономика экосистем и биоразнообразия: потенциал и перспективы стран Северной Евразии: Материалы совещания «Проект ТЕЕВ – экономика экосистем и биоразнообразия: перспективы участия России и других стран СНГ(Москва, 24 февраля 2010 г.). – М.: Изд-во Центра охраны дикой природы, 2010. – С. 41-49

94. Мельник Л.Г., Дегтярева И.Б., Бурлакова И.М. Управление социально-экономическим потенциалом устойчивого сбалансированного развития региона// Инновационная Россия: опыт регионального развития : сборник научных трудов / ред.. кол.: С.Г. Емельянов, Л.Н. Борисоглебска [и др.]. – Курск : Курск. гос. техн. ун-т, 2009. – С. 32–36.

95. Melnyk, L. Innovations in the context of modern economic transformation processes of enterprise, region, country: the EU experience / L. Melnyk, I. Dehtyarova, D. Gorobchenko, O. Matsenko // Маркетинг і менеджмент інновацій. - 2017. - № 4. - С. 260-271. - DOI: 10.21272/mmi.2017.4-23

96. Sotnyk, I. N., Dehtyarova I.B., Kovalenko, Y.V. Current threats to energy and resource efficient development of Ukrainian economy //Actual Problems of Economics. #11(173), 2015, P. 137-145.

97. Leonid Melnyk, Oleksandr Kubatko, Iryna Dehtyarova, Oleksandr Matsenko and Oleksandr Rozhko (2019). The effect of industrial revolutions on the transformation of social and economic systems. Problems and Perspectives in Management, 17(4), 381-391. [http://dx.doi.org/10.21511/ppm.17\(4\).2019.31](http://dx.doi.org/10.21511/ppm.17(4).2019.31)

98. Melnyk L., Dehtyarova I. Synergetic Basis of Innovation Marketing //Scientific Journal of Riga technical University. Series: Economics and Business. – 2012. Riga Technical University. - # 22. – PP. 118-124

99. Мішенін Є.В. Еколого-економічна безпека аграрного землегосподарювання: концептуальні орієнтири та організаційні механізми /Є.В. Мішенін, І.Є.Ярова, О.М.Дутченко// Збалансоване природокористування. – 2017. - №2.- С.145-151.

100. Мішенін Є.В. Стале землекористування у контексті забезпечення продовольчої безпеки: національні та глобальні аспекти / Є.В. Мішенін, О.М. Дутченко, І.Є. Ярова // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Економіка та менеджмент». 2015.- № 4 (63) – С. 8-14.

101. Ярова І.Є. Інституційні та еколого-економічні засади розвитку природогосподарського підприємництва / І.Є. Ярова, Н.В. Мішеніна, О.М.

Дутченко, Г.А. Мішеніна // Збалансоване природокористування.-2016.-№ 1 – С. 21-29.

102. Дутченко О.М. Інтегровані бізнес-підприємницькі структури кластерного типу в системі конкурентоспроможного розвитку регіону / Дутченко О.М., Мішеніна Н.В., Мішеніна Г.А. // Сучасні механізми забезпечення конкурентоспроможності національної економіки: монографія / [Л. В. Кривенко, Є. В. Мішенін, М. І. Макаренко та ін.] / за заг. ред. д-ра екон. наук Л.В. Кривенко. – Суми : Сумський державний університет, 2018. – С. 149-169.

103. Mishenin, Ye.V, Yarova, I.Ye., Dutchenko, O.M., Mishenina, N.V. Conceptually-innovative directions and organizational mechanism for providing the environmental and economic safety of agrarian nature management/ National Security & Innovation Activities: Methodology, Policy and Practice: monograph / edited by Dr. of Economics, Prof. O. Prokopenko, Ph.D in Economics V. Omelyanenko, Ph.D in Technical Sciences, Assoc. Prof. Yu. Ossik. – Ruda Śląska : Drukarnia i Studio Graficzne Omnidium, 2018 – P. 242-249

104. Мішенін Є.В. Соціально-економічна ефективність розвитку екологічно чистих виробництв агропромислової сфері України / Є.В. Мішенін, О.М. Дутченко, Г.А. Мішеніна // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Економіка та менеджмент». - 2017. - № 12 (74) – С. 147-151.

105. Гармонизация социально-экономического развития как магистральное направление повышения конкурентоспособности современного государства / под.ред. Емельянова С.Г., Минаковой И.В. – Орёл: АПЛИТ, 2011. – 344 с.

106. Государственное регулирование рыночных процессов в современной экономике / под.ред. Емельянова С.Г., Минаковой И.В. – Орёл: АПЛИТ. – 2010. – 428 с. (ISSN 978-5-904446-04-8)

107. Економіка підприємства: Підручник / За ред. Л.Г. Мельника. – Суми: Університетська книга, 2004. – 630 с.

108. Каринцева А.И. Экономические основы планирования процессов экологически устойчивого развития территории. Сумы: СумГУ, 1997
109. Каринцева А.И., Старченко Л.В. Финансовый менеджмент. М.: Экономика, 2015
110. Карінцева О.І., Волк О.М. Еколого-економічна ефективність використання інформаційно-комунікаційних технологій в Україні. Механізм регулювання економіки. – 2009. – №2. –С. 24-29.
111. Карінцева О.І., Матвєєв П.С. Теоретичні аспекти визначення сутності інноваційного потенціалу. Механізм регулювання економіки. – 2015. – № 2. – С. 23-30.
http://mer.fem.sumdu.edu.ua/content/acticles/issue_25/OLEKSANDRA_I_KARINTS_EVA_PAVLO_S_MATVIEIEV
 Theoretical_Aspects_of_Defining_the_Essence_of_the_Innovative_Potential.pdf
112. Карінцева О.І., Мельник Л.Г., КачурП.С., БалацькийО.Ф. та ін. Формування на території Сумської області ЕКОПОЛІСУ – науково-виробничо-освітнього комплексу з виробництва і реалізації товарів екологічного призначення (концептуальні положення). Науково-практичне видання. - Суми: ВТД “Університетська книга”, 2003. ISBN 966-680-088-8
113. Карінцева О.І., Тарасенко С.В. Методичні аспекти аналізу інфраструктури ринку екологічних товарів та послуг (РЕТП) в Україні. Механізм регулювання економіки.-Суми,вид-во СумДУ, 2011.- № 1(51).- С.-267-273.
http://mer.fem.sumdu.edu.ua/content/acticles/issue_12/O_I_Karintseva_S_V_TarasenkoMethodical_aspects_of_the_analyses_infrastructure_of_the_market_ecological_goods_and_services.pdf
114. Карінцева О.І., Тарасенко С.В. Теоретичні засади механізму екологізації розвитку підприємств на основі формування попиту на екологічні товари. Механізмрегулюванняекономіки. №4, 2010. С. 94-100
115. Карінцева О.І., Харченко М.О., Кальченко С.О. Ефективність використання лізингу в сучасних умовах. Механізм регулювання економіки, №3. 2016. С. 97-106

http://mer.fem.sumdu.edu.ua/content/acticles/issue_30/OLEKSANDRA_I_KARINTS_EVA_MYKOLA_O_KHARCHENKO_SVITLANA_O_KALCHENKOEfficiency_of_Leasing_in_Modern_Conditions.pdf

116. Карінцева О.І., Харченко М.О., Матвеев П.С. Науково-практичні засади оцінки розвитку інноваційного потенціалу регіонів. Механізм регулювання економіки, #2. 2014. С. 70-78

http://mer.fem.sumdu.edu.ua/content/acticles/issue_21/OLEKSANDRA_I_KARINTS_EVA_MYKOLA_O_KHARCHENKO_PAVLO_S_MATVIEIEVScientific_and_Practical_Bases_of_Estimation_of_Innovative_P.pdf

117. Мельник Л. Г., Волк О. М., Гайтина Н. М., Рибалка М. В., Удосконалення методів мотивації працівників на підприємствах України з урахуванням міжнародного досвіду // Вісник СумДУ. Серія “Економіка”, № 4'2012. С. 55-63.

118. Мельник Л.Г. Екологічна економіка: підручник. – 3-тє вид., випр. і допов. – Суми: Університетська книга, 2006. – 367 с.

119. Мельник Л.Г., Каринцева А.И. Экономика предприятия. конспект лекций: Учебное пособие. – Университетская книга, 2002. 400 с.

120. Мельник, Л.Г. Научные основы самоорганизации экономических систем. Часть 1 / Л.Г. Мельник // Механізм регулювання економіки. - 2010. - №3, Т1.- С. 12-26.

121. Основи стійкого розвитку: навч. посіб. / За ред. Л.Г. Мельника. - Суми : Університетська книга, 2005. - 654 с. https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/44620/1/Melnyk_Osn_stiy_rozv.pdf

122. Социально экономические проблемы информационного общества : монография / под ред. д.э.н., проф. Л. Г. Мельника, к.э.н., доц. М. В. Брюханова. – Вып. 2. – Сумы : Университетская книга, 2010. – 896 с.

123. Тарасенко С.В. Механізм впливу інфраструктурних факторів на процеси функціонування ринку екологічних товарів та послуг в Україні. Збірник наукових праць//Економіка: проблеми теорії і практики.- Випуск 262.- Т.8.- Дніпропетровськ:ДНУ, 2010. -с.-2011-2105.

124. Chygryn O., Karintseva O., Kozlova D., Kovaleva A. HR Management in the Digital Age: the Main Trends Assessment and Stakeholders // Механізм регулювання економіки, 2019, № 2. С. 106-115.

125. Hens L., Karintseva O., Kharchenko M., & Matsenko O. The States Structural Policy Innovations Influenced by the Ecological Transformations. Marketing and Management of Innovations, #3, P. 290-301. <http://doi.org/10.21272/mmi.2018.3-26>

126. Karintseva O.I. Economic restructuring in Ukraine in view of destructive effect of enterprises on environment. International Journal of Ecological Economics & Statistics #38 (4), 2017. P. 1-11

127. Karintseva O.I., Shkarupa O.V., Shkarupa I.S. Innovation potential of ecological modernization for green growth of economics: a case study. International Journal of Ecology and Development 31 (1), 2016. P. 73-82 <http://www.ceser.in/ceserp/index.php/ijed/article/view/4044> (SCOPUS)

128. Li Rui, Sineviciene L., Melnyk L., Kubatko O., Karintseva O., Lyulyov O. Economic and environmental convergence of transformation economy: The case of China // Problems and Perspectives in Management Volume 17 2019, Issue #3, pp. 233-241 [http://dx.doi.org/10.21511/ppm.17\(3\).2019.19](http://dx.doi.org/10.21511/ppm.17(3).2019.19)

129. Melnyk L., Dehtyarova I., Kubatko O., Karintseva O., Derykolenko A. (Disruptive technologies for the transition of digital economies towards sustainability. Economic Annals-XXI, 2019, 179(9-10), 22-30. doi: <https://doi.org/10.21003/ea.V179-02>

130. Melnyk L., Kubatko O., Dehtiarova I. Sustainable development strategies in conditions of the 4th Industrial revolution: the EU experience // River Publishers, 2019

131. Shkarupa O.V., Karintseva O.I., Zhukova T.A. Ecological modernization of the transport system in Sumy for green growth of economics // International Journal of Ecology and Development Volume 32, Issue 3, 2017, Pages 75-85.

132. Viktor V. Sabadash, Peter J. Stauvermann & Ruslana O. Peleshchenko. Competitiveness of Ukrainian Companies in Foreign Markets: New Challenges and

Opportunities. *Механізм регулювання економіки*, 2019. № 1. С. 79–89.
<http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/74278>.

133. Viktor V. Sabadash & Tetyana V. Marchenko. *Lenovo's Global Competition Strategy: the Driving Forces of Leadership. Механізм регулювання економіки*, 2017. № 1. С. 60–70.
<http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/66472>.

134. Сабадаш В. В., Люльов О. В. Науково-методичні підходи до розроблення варіантів ефективної стратегії розвитку підприємства. *Економічне обґрунтування реінжинірингу бізнес-процесів виробничих підприємств* : монографія. Суми : ВВП «Мрія-1», 2010. С. 392–412.
<http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/27558>.

135. Сабадаш В. В., Червяцова О. В. Організація оплати праці на підприємствах: проблеми в умовах обмеженості ресурсів. *Механізм регулювання економіки*, 2015. №3. С. 6–14. <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/46503>.

136. Сабадаш В. В., Сабадаш О. О. Енергетична безпека України: можливості подолання конфліктних тенденцій. *Механізм регулювання економіки*, 2010. №3. Т. 1. С. 204–210. <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/3581>.

137. Сабадаш В. В. Дослідження впливу енергоресурсних чинників на економічну безпеку. *Механізм регулювання економіки*, 2009. №2. С. 11–18.
<http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/3360>.

138. Сабадаш В. В. Енергетична безпека України: конфліктність геополітичного вибору. *Механізм регулювання економіки*, 2011. № 2. С. 52–59.
<https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/24474/1/Sabadash.pdf>.

139. Сабадаш В. В. Енергетично-ресурсна безпека України: загрози виникнення еколого-економічних конфліктів. *Вісник Сумського державного університету. Серія «Економіка»*, 2009. № 2. С. 70–77.
<https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/525/1/002svveek.pdf>.

140. Сабадаш В. В., Давиденко І. В., Бабій Т. В. Конкуренція за ресурси й економічні конфлікти у глобальному бізнес-середовищі: рушійні сили, безпека, інституційно-ресурсний концепт врегулювання. *Механізм регулювання*

економіки, 2017. № 4. С. 128–147.

<http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/68716>.

141. Sabadash V. and Denysenko P. Economic and social dimensions of ecological conflicts: root causes, risks, prevention and mitigation measures. *Int. J. of Environmental Technology and Management*, 2018, Vol. 21, Nos. 5/6, 273–288.

<https://doi.org/10.1504/IJETM.2018.100579>.

142. Сабадаш В. В. Соціально-економічне вимірювання екологічних конфліктів в досягненні устойчивого розвитку. *Соціально-економічний потенціал устойчивого розвитку: учебн. / под ред. проф. Л.Г. Мельника (Україна) и проф. Л. Хенса (Бельгія). Суми : ИТД «Университетская книга», 2007. С. 963–982.*

143. Сабадаш В. В. Соціально-економічні виміри екологічного конфлікту. *Механізм регулювання економіки*, 2006. №2. С. 190–201.

<http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/3634>.

144. Сабадаш В. В. Економіко-організаційні й інституційні чинники екологічного конфлікту, як ресурсні обмеження економічного зростання. *Механізм регулювання економіки*, 2012. № 3. С. 32–37.

https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/34225/1/V_V_Sabadash_Economic_organizational_and_institutional_factors_of_ecological_conflict_as_resource_constraints_of_economic_.pdf.

145. Sabadash V. Social and economic evaluation of ecological conflicts in achieving sustainable development. *Social and economic potential of sustainable development: підручн. / Edited by L. Hens and L. Melnyk. Sumy : “University Book”, 2008. Pp. 290–294.*

146. Сабадаш В. В. Экологический фактор в эффективной экономике: неконфликтные модели управления природным капиталом. «Устойчивое развитие в неустойчивом мире», международная науч. конф. (2014; Челябинск). Международная междисциплинарная научная конференция «Устойчивое развитие в неустойчивом мире», 26-28 июня 2014 года [Текст]: [труды] / Под

ред. д.э.н., проф. В.И. Бархатова и к.э.н., доцента Д.А. Плетнёва. Москва: Издательство «Перо», 2014. – С. 180–185.

147. Сабадаш В. В., Петровська С. А. Науково-методичні підходи до прийняття неконфліктних екоорієнтованих інвестиційних рішень. *Актуальні проблеми економіки*, №5(155). 2014. С. 271–279. <https://search.proquest.com/openview/87942db9ac75df9d66d8b81c19ed7f39/1?pq-origsite=gscholar&cbl=2035679>.

148. Сабадаш В. В., Петровська С. А. Оцінювання інвестиційної привабливості території з урахуванням еколого-економічних інтересів суб'єктів господарювання. *Механізм регулювання економіки*, 2013. № 3. С. 21–29. https://mer.fem.sumdu.edu.ua/content/acticles/issue_18/VIKTOR_V_SABADASH_S_VITLANA_A_PETROVS_KAEvaluation_of_Investment_Attractiveness_Considering_Environmental_and_Economic_Int.pdf.

149. Сабадаш В. В., Гонтар Д. А. Ринки злиттів і поглинань: стан, проблеми функціонування і тенденції розвитку. *Механізм регулювання економіки*, 2015. № 4. С. 127–138. https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/46796/1/Sabadash_Hontar.pdf;jsessionid=F2908841A14ADF0B6891C139C41CCF73.

150. Сабадаш В. В. Организационно-экономический инструментарий обеспечения устойчивой динамики развития национальной экономики: риск-факторы и ресурсные возможности. *Сталий розвиток – XXI століття: управління, технології, моделі* : колективна монографія [Аверкина М. Ф., Андреева Н. М., Балджи М. Д., Веклич О. О. та ін.] / НАН України, ДУ «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України»; НТТУ «Київський політехнічний інститут»; Вища економіко-гуманітарна школа; Міжнародна асоціація сталого розвитку / за наук. ред. проф. Хлобистова Є. В. – Черкаси : видавець Чабаненко Ю. А., 2014. – С. 264–274.

151. Сабадаш В. В., Казбан А. Ю. Орієнтири національної митної політики в умовах торгово-економічної інтеграції. *Механізм регулювання економіки*, 2014. № 2. С. 123–133.

https://mer.fem.sumdu.edu.ua/content/articles/issue_21/VIKTOR_V_SABADASH_ARTEM_YU_KAZBANLandmarks_National_Customs_Policy_in_Terms_of_Trade_and_Economic_Integration.pdf.

152. Сабадаш В. В., Малюга М. С. Дослідження конфліктного потенціалу тіньової економіки. *Механізм регулювання економіки*, 2015. № 3. С. 78–86.

https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/46511/1/Sabadash_Maliuha.pdf.

ДОДАТКИ

до Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 25 «Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва»

ФІНАНСОВИЙ ЗВІТ
суб'єкта малого підприємництва

		Дата (рік, місяць, число)	КОДИ		
			2017	01	01
Підприємство	Приватне підприємство «Будівельник-газ»	за ЄДРПОУ	13998276		
Територія	Сумська обл	за КОАТУУ	5910700000		
Організаційно-правова форма господарювання	приватна	за КОПФГ	120		
Вид економічної діяльності	будівництво	за КВЕД	43.22		
Середня кількість працівників, осіб	7				
Одиниця виміру: тис. грн з одним десятковим знаком					

1. Баланс	Форма № 1-м	Код за ДКУД	1801006
на 31.12.2017 року			

Актив	Код рядка	На початок звітного року	На кінець звітного періоду
1	2	3	4
I. Необоротні активи			
Незавершені капітальні інвестиції	1005		
Основні засоби:	1010	1254,7	1878,7
первісна вартість	1011	1978,9	2869,8
знос	1012	(724,2)	991,1
Довгострокові біологічні активи	1020		
Довгострокові фінансові інвестиції	1030	400,0	450,0
Інші необоротні активи	1090		
Усього за розділом I	1095	1654,7	2328,7
II. Оборотні активи			
Запаси:	1100	331,4	114,4
у тому числі готова продукція	1103	128,8	27,7
Поточні біологічні активи	1110		
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги	1125	371,7	413,8
Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом	1135		
у тому числі з податку на прибуток	1136		
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155		
Поточні фінансові інвестиції	1160		
Гроші та їх еквіваленти	1165	261,7	224,9
Витрати майбутніх періодів	1170		
Інші оборотні активи	1190	197,3	217,7
Усього за розділом II	1195	1162,1	970,8
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття			
	1200		
Баланс	1300	2816,8	3299,5

Пасив	Код рядка	На початок звітнього року	На кінець звітнього періоду
1	2	3	4
I. Власний капітал			
Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	50,0	50,0
Додатковий капітал	1410	680,0	680,0
Резервний капітал	1415		
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	168,0	196,0
Неоплачений капітал	1425	()	()
Усього за розділом I	1495	898,0	926,0
II. Довгострокові зобов'язання, цільове фінансування та забезпечення			
1595			
III. Поточні зобов'язання			
Короткострокові кредити банків	1600	212,8	414,7
Поточна кредиторська заборгованість за: довгостроковими зобов'язаннями	1610		
товари, роботи, послуги	1615	1594,9	1798,4
розрахунками з бюджетом	1620		
у тому числі з податку на прибуток	1621		
розрахунками зі страхування	1625		
розрахунками з оплати праці	1630	32,4	45,7
Доходи майбутніх періодів	1665		
Інші поточні зобов'язання	1690	78,7	114,7
Усього за розділом III	1695	1918,8	2373,5
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття			
1700			
Баланс	1900	2816,8	3299,5

**2. Звіт про фінансові результати
за 12 місяців 2017 року**

Форма № 2-м

Код за ДКУД

1801007

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	3107,7	2674,1
Інші операційні доходи	2120	228,7	125,7
Інші доходи	2240		
Разом доходи (2000 + 2120 + 2240)	2280	3336,4	2799,8
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	2347,7	(1842,4)
Інші операційні витрати	2180	476,1	(347,7)
Інші витрати	2270	27,7	(17,7)
Разом витрати (2050 + 2180 + 2270)	2285	2851,5	(2207,8)
Фінансовий результат до оподаткування (2280 – 2285)	2290	484,9	592,0
Податок на прибуток	2300	144,7	(124,8)
Чистий прибуток (збиток) (2290 – 2300)	2350	340,2	467,21

Керівник

Головний бухгалтер

(підпис)

(підпис)

(ініціали, прізвище)

(ініціали, прізвище)

Додаток 1
до Положення (стандарту) бухгалтерського
обліку 25 «Фінансовий звіт суб'єкта малого
підприємництва»

ФІНАНСОВИЙ ЗВІТ
суб'єкта малого підприємництва

		КОДИ	
		2018	01 01
Підприємство	Приватне підприємство «Будівельник-газ»	13998276	
Територія	Сумська обл	5910700000	
Організаційно-правова форма господарювання	приватна	120	
Вид економічної діяльності	будівництво	43.22	
Середня кількість працівників, осіб	9		
Одиниця виміру: тис. грн з одним десятковим знаком			
Адреса, телефон Сумська обл., м. Ромни, вул. Артема 66			

1. Баланс
на 31.12.2018 року

Форма № 1-м

Код за ДКУД

1801006

Актив	Код рядка	На початок звітнього року	На кінець звітнього періоду
1	2	3	4
I. Необоротні активи			
Незавершені капітальні інвестиції	1005		
Основні засоби:	1010	1878,7	1934,1
первісна вартість	1011	2869,8	2977,1
знос	1012	991,1	1043,0
Довгострокові біологічні активи	1020		
Довгострокові фінансові інвестиції	1030	450,0	450,0
Інші необоротні активи	1090		
Усього за розділом I	1095	2328,7	2384,1
II. Оборотні активи			
Запаси:	1100	114,4	338,7
у тому числі готова продукція	1103	27,7	227,7
Поточні біологічні активи	1110		
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги	1125	413,8	645,4
Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом	1135		
у тому числі з податку на прибуток	1136		
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155		
Поточні фінансові інвестиції	1160		
Гроші та їх еквіваленти	1165	224,9	106,4
Витрати майбутніх періодів	1170		
Інші оборотні активи	1190	217,7	357,1
Усього за розділом II	1195	970,8	1447,6
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	1200		
Баланс	1300	3299,5	3831,7

Пасив	Код рядка	На початок звітнього року	На кінець звітнього періоду
1	2	3	4
I. Власний капітал			
Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	50,0	50,0
Додатковий капітал	1410	680,0	680,0
Резервний капітал	1415		
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	196,0	226,0
Неоплачений капітал	1425	()	()
Усього за розділом I	1495	926,0	956,0
II. Довгострокові зобов'язання, цільове фінансування та забезпечення			
III. Поточні зобов'язання			
Короткострокові кредити банків	1600	414,7	61,8
Поточна кредиторська заборгованість за: довгостроковими зобов'язаннями	1610		
товари, роботи, послуги	1615	1798,4	2524,0
розрахунками з бюджетом	1620		
у тому числі з податку на прибуток	1621		
розрахунками зі страхування	1625		
розрахунками з оплати праці	1630	45,7	72,1
Доходи майбутніх періодів	1665		
Інші поточні зобов'язання	1690	114,7	217,8
Усього за розділом III	1695	2373,5	2875,7
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття			
Баланс	1900	3299,5	3831,7

2. Звіт про фінансові результати за 12 місяців 2018 року

Форма № 2-м

Код за ДКУД

1801007

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	3874,1	3107,7
Інші операційні доходи	2120	647,1	228,7
Інші доходи	2240		
Разом доходи (2000 + 2120 + 2240)	2280	4521,2	3336,4
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	2854,7	2347,7
Інші операційні витрати	2180	647,1	476,1
Інші витрати	2270	174,7	27,7
Разом витрати (2050 + 2180 + 2270)	2285	3676,5	2851,5
Фінансовий результат до оподаткування (2280 – 2285)	2290	844,7	484,9
Податок на прибуток	2300	236,6	144,7
Чистий прибуток (збиток) (2290 – 2300)	2350	608,1	340,2

Керівник

(підпис)

(ініціали, прізвище)

Головний бухгалтер

(підпис)

(ініціали, прізвище)

Додаток 1
до Положення (стандарту) бухгалтерського обліку
25 «Фінансовий звіт суб'єкта малого
підприємництва»

ФІНАНСОВИЙ ЗВІТ
суб'єкта малого підприємництва

		КОДИ		
		2019	01	01
Підприємство	<u>Приватне підприємство «Будівельник-газ»</u>	за ЄДРПОУ		
Територія	<u>Сумська обл</u>	за КОАТУУ		
Організаційно-правова форма господарювання	<u>приватна</u>	за КОПФГ		
Вид економічної діяльності	<u>будівництво</u>	за КВЕД		
Середня кількість працівників, осіб	<u>10</u>			
Одиниця виміру: тис. грн з одним десятковим знаком				
Адреса, телефон <u>Сумська обл., м. Ромни, вул Артема 66</u>				
		13998276		
		5910700000		
		120		
		43.22		

1. Баланс
на 31.12.2019 року

Форма № 1-м

Код за ДКУД

1801006

Актив	Код рядка	На початок звітнього року	На кінець звітнього періоду
1	2	3	4
I. Необоротні активи			
Незавершені капітальні інвестиції	1005		
Основні засоби:	1010	1934,1	2234,1
первісна вартість	1011	2977,1	3645,1
знос	1012	1043,0	1411,0
Довгострокові біологічні активи	1020		
Довгострокові фінансові інвестиції	1030	450,0	450,0
Інші необоротні активи	1090		
Усього за розділом I	1095	2384,1	2684,1
II. Оборотні активи			
Запаси:	1100	338,7	678,1
у тому числі готова продукція	1103	227,7	521,3
Поточні біологічні активи	1110		
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги	1125	645,4	888,7
Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом	1135		
у тому числі з податку на прибуток	1136		
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155		
Поточні фінансові інвестиції	1160		
Гроші та їх еквіваленти	1165	106,4	478,1
Витрати майбутніх періодів	1170		
Інші оборотні активи	1190	357,1	127,2
Усього за розділом II	1195	1447,6	2172,1
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	1200		
Баланс	1300	3831,7	4856,2

Пасив	Код рядка	На початок звітнього року	На кінець звітнього періоду
1	2	3	4
I. Власний капітал			
Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	50,0	50,0
Додатковий капітал	1410	680,0	680,0
Резервний капітал	1415		
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	226,0	256,0
Неоплачений капітал	1425	()	()
Усього за розділом I	1495	956,0	986,0
II. Довгострокові зобов'язання, цільове фінансування та забезпечення			
III. Поточні зобов'язання			
Короткострокові кредити банків	1600	61,8	978,1
Поточна кредиторська заборгованість за: довгостроковими зобов'язаннями	1610		
товари, роботи, послуги	1615	2524,0	2671,6
розрахунками з бюджетом	1620		
у тому числі з податку на прибуток	1621		
розрахунками зі страхування	1625		
розрахунками з оплати праці	1630	72,1	33,4
Доходи майбутніх періодів	1665		
Інші поточні зобов'язання	1690	217,8	187,1
Усього за розділом III	1695	2875,7	3870,2
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття			
Баланс	1900	3831,7	4856,2

2. Звіт про фінансові результати за 12 місяців 2019 року

Форма № 2-м
Код за ДКУД

1801007

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	4871,9	3874,1
Інші операційні доходи	2120	348,3	647,1
Інші доходи	2240		
Разом доходи (2000 + 2120 + 2240)	2280	5220,2	4521,2
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	3871,4	2854,7
Інші операційні витрати	2180	514,7	647,1
Інші витрати	2270	123,1	174,7
Разом витрати (2050 + 2180 + 2270)	2285	4509,2	3676,5
Фінансовий результат до оподаткування (2280 – 2285)	2290	711,0	844,7
Податок на прибуток	2300	149,7	236,6
Чистий прибуток (збиток) (2290 – 2300)	2350	561,3	608,1

Керівник

(підпис)

(ініціали, прізвище)

Головний бухгалтер

(підпис)

(ініціали, прізвище)